

ANAYASA MAHKEMESİ'NİN S.E. KARARI IŞIĞINDA KADINA YÖNELİK ŞİDDETİ VE KADIN CİNAYETLERİNİ ÖNLEMEDE İDARENİN SORUMLULUĞU

ADMINISTRATIVE LIABILITY IN PREVENTING VIOLENCE AGAINST WOMAN AND FEMICIDES IN THE LIGHT OF THE S.E. DECISION OF THE CONSTITUTIONAL COURT

Canan BUDAK¹

ÖZ

Kadına yönelik şiddet, cinsiyete dayalı ayrımcılık ile ilişkili toplumsal bir sorundur. Bu şiddetin ulaştığı en uç noktanın bir yansıması ise kadın cinayetleridir. Kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri, hukuk ve kamu yönetimi açısından önemli bir insan hakları ihlali alanı oluşturmaktadır. Bu nedenle de devletin koruyucu/önleyici tedbirler alma yükümlülüğü bulunmaktadır. Söz konusu yükümlülükler gerek uluslararası sözleşmeler gerekse iç hukukta ayrıntılı olarak düzenlenmektedir. Ancak bazı durumlarda koruyucu/önleyici tedbirler etkin bir şekilde uygulanmadığı için kadın cinayeti ile sonuçlanan kadına yönelik şiddet olayları yaşanmaktadır. Bu şekilde gerçekleşen olaylardan biri de S.E.'nin 15 Aralık 2013 tarihinde ayrıldığı erkek tarafından öldürülmesidir. Öldürülen kadının ailesi, bu cinayette ihmali bulunan kamu personelinin tespit edilmesi istemiyle gerekli başvuruları yapmış, ancak reddedilmiştir. Bunun üzerine, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu 29.09.2021 tarihinde, yaşanan bu kadın cinayetinde kamu görevlilerine ilişkin süreç yönünden Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkının koruma ve etkili soruşturma yükümlülüğü bakımından ihlal edildiğine karar vermiştir. Söz konusu karar ile Türkiye'de ilk defa bir kadın cinayetinde idarenin koruyucu/önleyici tedbirleri etkin bir şekilde uygulama yükümlülüğü yüksek yargının gündemine gelmiştir. Bu çalışmada, Anayasa Mahkemesi'nin S.E.'nin öldürülmesinde kamu görevlilerinin ihmali bulunduğu yönündeki kararı, idarenin sorumluluğu kavramı bağlamında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadına Yönelik Şiddet, Kadın Cinayetleri, Yaşam Hakkı, İdarenin Sorumluluğu, Anayasa Mahkemesi.

ABSTRACT

Violence against woman is a social problem related to gender-based discrimination. Femicide reflects the extreme point this violence reaches. As violence against woman and femicides are an important area of human rights violation in the context of law and public administration the state has an obligation, regulated in detail both in international conventions and in domestic law, to take protective/preventive measures. However, in some cases, there are incidents of violence against woman resulting in femicide due to the lack of effective implementation of them. One of the events happened in this way is the murder of S.E. by the man she left on 15.12.2013. Having made the necessary applications for the identification of public personnel negligent in this murder, the family of the murdered woman was rejected. Upon the individual application submitted to the Constitutional Court, The General Assembly of the Constitutional Court decided that the right to live, guaranteed in Article 17 of the Constitution, had been violated through the process regarding the public officials in this femicide on 29.09.2021, in terms of protection and effective investigation obligation. With this decision, for the first time in Turkey, the

¹ Doktora öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, cananulku@posta.mu.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-7424-6738

Sorumlu yazar / Corresponding Author: Canan Budak **e-posta:** cananulku@posta.mu.edu.tr

Gönderilme /Submitted: 16.02.2022, **Kabul/ Accepted:** 29.06.2022

obligation of the administration to effectively implement protective/preventive measures in a femicide came to the agenda of the high judiciary. In this study, the decision of the Constitutional Court that there was negligence of public officials in the murder of S.E. was discussed in the context of the administrative liability.

Keywords: *Violence Against Woman, Femicides, Right to Live, Administrative Liability, The Constitutional Court.*

1. GİRİŞ

Temelinde güç ve saldırganlık bulunan şiddet, eşitsizliğe dayalı ilişkilerin görüldüğü her alanda rastlanan bir olgudur (Taşdemir-Afşar, 2015, s. 723). Toplumsal cinsiyet bağlamında ise kültür ile ilişkili olarak erkeğin şiddetin öznesi, kadının ise nesnesi pozisyonunda konumlandırıldığı yaygın bir toplumsal sorun alanı söz konusudur. Bu haliyle, cinsiyete dayalı ayrımcılığın uç noktası, kadına yönelik şiddettir (Erden ve Akdur, 2018, s. 128-129). Kadına yönelik şiddetin tüm biçimlerinin temelinde, kadın kimliğine/özneliğine ve fiziksel bütünlüğüne yönelik, sindirme ve baskı altına alma amacı bulunmaktadır. Başka bir ifade ile kadına yönelik şiddet, toplumsal kurumları biçimlendiren köklü ataerkil güç yapısı içerisinde, kadını, konumlandırıldığı pasif pozisyonda tutma amacı taşımaktadır (Ertürk, 2015, s. 29-30). Bu şiddetin ulaştığı en uç noktanın bir yansıması olan kadın cinayetleri; literatürde münferit olaylar olarak değil, ataerkil kültürün güdülemesine dayalı sistematik bir toplumsal sorun olarak değerlendirilmektedir (Gazioğlu, 2013, s. 90-92).

Kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri, insan hakları hukuku bağlamında hassas -ve yaygın- bir ihlal alanı olması nedeniyle, devletin koruyucu/önleyici tedbirler alma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülükler gerek uluslararası sözleşmeler gerekse iç hukukta ayrıntılı olarak düzenlenmektedir (Doğan, 2016, s. 93-94). Türkiye özelinde, devletin kadına yönelik şiddet karşısında koruyucu/önleyici tedbirler alma yükümlülüğü Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (kısaca CEDAW) ile kabul edilmiş bir ödevdir. Kanun koyucu, bu ödev bağlamında çeşitli idari organların kadına yönelik şiddet karşısında alması ve

uygulanması gereken koruyucu/önleyici tedbirler konusundaki detayları 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile bu Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği'nde detaylı olarak düzenlemiştir. Söz konusu düzenlemeler, şiddet uygulayanın uzaklaştırılmasından, korunana güvenli barınma hizmeti vermeye, müşterek çocuk var ise şiddet uygulayan ile gözetimli görüştürülmesine ve hayati tehlikenin söz konusu olduğu hallerde kimlik bilgilerinin değiştirilmesine kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır (6284 sayılı Kanun, 2012: 4-10).

İdarenin sorumluluğu, taraflardan birinin devlet olması nedeniyle, ilk bakışta yalnızca kamu hukuku alanındaki teknik konular ile ilişkili bir kavram gibi görülebilmektedir. Ancak asli dayanağının -sosyal-hukuk devleti olması bakımından bundan çok daha geniş bir mahiyeti bulunmaktadır. Genel anlamda, bir konuda idari sorumluluğun söz konusu olabilmesi için idarenin kamu gücü ayrıcalığıyla donatıldığı kamu hizmeti alanlarındaki faaliyetleri -ve bazı hallerde eylemsizlikleri- nedeniyle bir zararın oluşumu gereklidir (Gözler, 2003, s. 942-952). Bu şekildeki idari sorumluluk prensibi, kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerinde de söz konusudur. Türkiye daha önce devletin kadına yönelik şiddet karşısında koruyucu/önleyici tedbirleri etkin bir şekilde uygulayamaması nedeniyle, kadın cinayetlerini önleyemediği için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) nezdinde birden çok kez yargılanmış ve tazminat cezasına çarptırılmıştır (Demir, 2017, s. 93-103; Düğmeci ve Gürsel, 2019).

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru mekanizması, yurttaşların Anayasa ile teminatlı temel hak ve özgürlüklerinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiası ile ilgilidir. Bireysel başvuru

mekanizması ile Anayasa Mahkemesi, şikâyete konu kamu gücünün ihlali olup olmadığını denetlerken hem yurttaşların temel hak ve özgürlüklerini hem de Anayasa'yı ve hukuk düzenini korumaktadır (Hamdemir, 2018, s. 25, 35-37). Yurttaşların Anayasa ile teminatlı temel hak ve özgürlükleri açısından bireysel başvuru mekanizması, AİHM nezdinde yapılacak ihlal başvurularını azaltacak bir iç hukuk filtresi görevi görmektedir (Göztepe, 2011, s. 15). Bugüne kadar AİHM nezdinde verildiği görülen ihlal kararlarının bir benzeri de bu şekilde bireysel başvuru mekanizması ile 29.09.2021 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından verilmiştir. Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi'nin söz konusu kararı, Türkiye'de kadına yönelik şiddeti ve kadın cinayetlerini önlemenin devletin yükümlülüğü olduğunu ve bu yükümlülük bakımından bir hak ihlalinin yaşandığını açıklayan ilk karardır.

Karara konu olay, bir devlet üniversitesinde akademisyen olan S.E.'nin 15.12.2013 tarihinde ayrıldığı erkek V.A. tarafından öldürülmesi ile ilişkilidir. Şöyle ki S.E. yaklaşık 6 ay boyunca V.A. tarafından sistematik olarak rahatsız edilmiş, hakarete uğramış ve ölüme varan tehditlere maruz kalmıştır. S.E.'nin maruz kaldığı şiddetin şikâyete konu olduğu birden fazla olay kolluk kuvvetlerine yansımıştır. Bu süreçte, S.E. lehine sonuncusu uzaklaştırma olmak üzere birden fazla tedbir kararı da verilmiştir. Söz konusu tedbir kararları, her seferinde süreci izlemekle görevli Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM)'ne de bildirilmiştir. Yani, kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda görevli ve iş birliği içinde hareket etmesi beklenen kamu kurumları, S.E.'nin yaşamına yönelen gerçek ve yakın bir riskin varlığından haberdardır. Ancak ilgili kamu kurumları, mevzuatın detaylı bir şekilde düzenlediği koruyucu/önleyici tedbirleri etkin bir şekilde uygulama noktasında yetersiz kalmıştır. Nihayetinde, V.A. müşterek çocuğun haftalık ebeveyn görüşmesi esnasında S.E.'yi darp etmiş ve ardından birden çok bıçak darbesi ile yaralayarak öldürmüştür (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 146, 149, 150).

Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan incelemede S.E.'nin öldürülmesi ile sonuçlanan somut süreç boyunca ŞÖNİM'in S.E. ile destek

hizmeti sunulması için hiç iletişime geçmediği; kadına yönelik şiddeti önlemek adına mevzuatın geniş yetkiler tanıdığı ilgili kamu makamlarının bu konuda etkin bir adım atma girişiminde bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle Mahkeme, kamu görevlilerine ilişkin süreç yönünden yaşam hakkı kapsamındaki koruma ve etkili soruşturma yükümlülüğünün ihlal edildiğine kanaat getirdiğini; olayda ihmali bulunan kamu görevlileri hakkında yürütülecek ceza soruşturması için kararın bir örneğinin ilgili mahkeme ve kamu kurumlarına gönderileceğini açıklamıştır (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 151-163, 178-179).

Anayasa Mahkemesi'nin söz konusu kadın cinayetine yönelik kararının, bir ilk niteliğinde olmasının temel nedeni, bireysel başvuru yolunun henüz 2010 yılında anayasal statü kazanması ile ilgilidir. Zira yukarıda da aktarıldığı üzere, daha önce benzer nitelikteki kararlar, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolunun söz konusu olmaması nedeniyle, iç hukuk yollarının tükenmesinin ardından AİHM nezdinde yapılan başvurular neticesinde görülmekteydi. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapmanın mümkün olması, bu çalışmada incelenen kararda olduğu gibi kadına yönelik şiddeti önlemekle görevli idari kurum ve personelin gerekli koruyucu/önleyici tedbirleri etkin bir şekilde uygulayamaması nedeniyle yaşanan kadın cinayetleri açısından önemlidir. Zira böylesi olaylarda, ihmali bulunan görevlilerin tespit edilmesi ve ceza soruşturması yürütülmesi, bir hukuk devletinin olmazsa olmaz prensiplerinden biri olan idarenin sorumluluğu ile doğrudan ilişkilidir.

Bu çalışmada, yukarıda aktarılan Anayasa Mahkemesi kararı, idarenin sorumluluğu kavramı bağlamında ele alınmıştır. Çalışmanın kavramsal çerçevesinde toplumsal cinsiyet, kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri; temel insan hakları bağlamında eşitlik ve yaşam hakkı ile devletin yükümlülükleri; hukuk devleti bağlamında idarenin sorumluluğu kavramlarına değinilmiştir. Ardından, uluslararası ve ulusal mevzuatta kadına yönelik şiddetle mücadele karşısında idareye koruyucu/önleyici tedbirler alma ödevi yükleyen düzenlemelere yer verilmiştir. Ancak ilgili mevzuatın kendi başına ayrı bir çalışmada

değerlendirilecek kadar geniş kapsamlı olması nedeniyle, yalnızca Anayasa Mahkemesi'nin bu çalışmaya konu kararında andığı hükümler ile sınırlı kalınmaya dikkat edilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise bireysel başvuru mekanizması ile ilgili genel bir açıklamaya yer verilmiş ve ardından Anayasa Mahkemesi'nin kararı incelenmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve

Bu çalışmaya konu Anayasa Mahkemesi kararı, toplumsal cinsiyet, kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri; temel insan hakları bağlamında eşitlik ve yaşam hakkı ile devletin yükümlülükleri; hukuk devleti bağlamında idarenin sorumluluğu kavramları ile ilişkili bir karardır. Çalışmanın bu bölümü, söz konusu kavramların mahiyetine açıklık getirmeye ayrılmıştır.

2.1. Toplumsal Cinsiyet, Kadına Yönelik Şiddet ve Kadın Cinayetleri

İnsan türü, biyolojik bakımdan türün devamlılığını sağlayan üreme ile ilişkili olarak, dişi ve eril biçiminde iki farklı anatomik-fizyolojik cinsiyete ayrılmıştır. Bununla birlikte, insan toplulukları biyolojik cinsiyete, söz konusu bu somut işlevi dışında başka kültürel anlamlar da yüklemiştir. Böylece biyolojik cinsiyet, sosyolojik bir boyut kazanmış ve gündelik toplumsal yaşamın üzerine inşa edildiği bir zemin olarak, toplumsal cinsiyet meydana gelmiştir (Mathieu, 2015, s. 76-7). Evrensel bir olgu olarak toplumsal cinsiyet, toplumun kadın ve erkek üyelerine yüklediği roller ile ilgilidir. Toplumsallaşma sürecinde öğrenilen ve yeniden üretilen bu roller, bireylere temel kişilik özellikleri (kadın; pasif, duyarlı, duygulu, bağımlı, şefkatli vs.- erkek; aktif, mantıklı, egemen, cüretli vs.) kodlanmasını ifade etmektedir (Gökkaya, 2018, s. 14-24). Bu şekilde kalıplaşmış ikili toplumsal cinsiyet rolleri, iş bölümü ve üretim ilişkileri bakımından üst belirleyici olurken, kamusal-özel ayırımını da pekiştirmektedir. Siyasal düşünce açısından, kamusal alan ile özel alan arasındaki temel ayırımın eski bir tarihi vardır. İki alan arasındaki sınır, çağa ve coğrafyaya göre değişiklik gösterse de devlet ve aile kurumlarının konumlandığı alanlar sabit kalmıştır (Lamoureux, 2015, s. 215). Buna göre, devlet daima kamusal alanda

konumlanırken, aile ise özel alanı oluşturmuştur. Dahası, konumlandıkları alanlar açısından devlet, kamusal olanın ve aile de özel olanın bir ölçütü olarak yorumlanmıştır (Budak, 2020, s. 71-73).

Feminist sosyoloji, aileyi, yeniden üretim işlevine sahip bir sosyalizasyon kurumu olarak açıklamaktadır. Bu işlevini ise yerleşik toplumsal kültürde kadın ve erkeğin doğalarıyla ilişkilendirilen cinsiyete dayalı rol dağılımı, yani toplumsal cinsiyet ayırımı ile gerçekleştirebilmektedir. Bu ayırmada liberal politikaların da dışında tutulan hane içi, kadının doğal yaşam alanı olarak kodlanmaktadır (Devreux, 2015, s. 33-34). Özel alanın liberal politikaların dışında tutulması ile ilgili feminist eleştiriler, bu şekildeki kamu politikalarının, özel alanı -erkeğe- özel olan biçiminde kodlayan yapısını bir problem olarak işaret etmektedir (Çakır, 2001, s. 397-9). Örneğin; Çakır (2001), kamu politikalarının, kamusal alan-özel alan ayırımı üzerinden toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden ürettiğini (s. 399) ve “ev içini erkeğin cenneti yaparken, kadınlar ve çocuklar için cennetten çok, terör kültürünün egemen olduğu bir cehennem” (Çakır, 2001, s. 399) yarattığını belirtmektedir. Zaten ikinci dalga feminist hareket ile öne çıkan “özel olan, politiktir” (Lamoureux, 2015, s. 216) sloganıyla da liberal kamu politikalarının, bu şekilde özel alanı görmezden gelerek, patriarkal pratikleri yeniden üretme yoluyla büyüttüğüne dikkat çekilmiştir.

Bir insan hakkı ihlali olarak şiddet; psikoloji, sosyoloji, hukuk ve kriminoloji gibi sair disiplinlerin, kaynağını ve olumsuz sonuçlarını araştırarak gidermeye çalıştığı yaygın bir toplumsal problemdir (Gökkaya, 2018, s. 79). Bununla birlikte, bir duygu, davranış ve ilişki biçimi olarak şiddetin, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişi vardır. Temelinde güç ve saldırganlık bulunan şiddet, eşitsizliğe dayalı ilişkilerin bulunduğu her alanda görülen bir olgudur (Taşdemir-Afşar, 2015, s. 723). Şiddetin en yaygın çağrışımı fiziksel boyutu olsa da psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet biçimleri de en az fiziksel şiddet kadar yıkıcıdır. Ancak fiziksel şiddet, özünde, diğer şiddet biçimlerinin somut bir şekilde görünür olduğu son boyuttur (Ka-Der, 2011, s. 15-16). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında, erkek, şiddetin öznesi ve kadın ise şiddetin nesnesi

olarak konumlandırılmıştır. Bu haliyle, cinsiyete dayalı ayrımcılığın en uç tezahürü, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddettir (Erden ve Akdur, 2018, s. 128-129). Kadına yönelik şiddetin tüm biçimlerinin temelinde “sindirmek, cezalandırmak, aşağılamak ve fiziksel bütünlükleri ile öznelliklerini yaralamak amacıyla (...) tehdit, baskı ya da zor yoluyla fiziksel, cinsel veya psikolojik acılar veren” (Alemany, 2015, s. 274) edimler bulunmaktadır. Bununla birlikte, kadına yönelik şiddet, tüm toplumsal kurumları biçimlendiren ataerkil güç yapısı içerisindeki kadını yerinde tutma amacı taşımaktadır (Ertürk, 2015, s. 29-30).

Yukarıda aktarıldığı üzere, şiddet, toplumsal yaşamın bütün alanlarında karşılaşılan bir olgudur. Ancak kadına yönelik şiddet bağlamında, özel alan ve dolayısıyla aile kurumu, içinde şiddetin tüm boyutlarının uygulandığı, yeniden üretildiği ve sonraki kuşaklara aktarıldığı yerdir (Gökkaya, 2018, s. 82). Bununla birlikte, hane içi şiddet kavramının kadına yönelik şiddet kavramı yerine geçecek şekilde kullanılması sakıncalıdır. Ertürk (2015), bu sakıncanın, ataerkil kontrol olgusunun üzerinin örtülmesinden ileri geldiğini belirtmektedir (s. 39). Zira hane içindeki şiddetin tek niteliği, şiddet eyleminin bir hanenin içerisinde gerçekleşmesi değildir. Aile kurumu içerisinde gerçekleşen bu şiddet biçiminin en temel amacı, ataerkil iktidar ilişkisinin sürdürülmesidir. Bu nedenle, şiddetin hangi mekânda gerçekleştiği kadar, hangi ilişki yapısı ve toplumsal kurum içerisinde gerçekleştiği de önemlidir. Geleneksel ataerkil aile kurumu içerisinde, kadınların ve kız çocuklarının yalnızca cinsiyetleri nedeniyle sistematik olarak şiddete maruz kalması, tarihsel ve evrensel bir olgudur (Ertürk, 2015, s. 40).

Kadın cinayetlerinin, kadına yönelik şiddetin ulaştığı en uç noktanın bir yansıması olduğu düşünülürse, kadınların ve kız çocuklarının geleneksel ataerkil aile kurumu içerisinde sistematik olarak şiddete maruz kaldığının somut bir göstergesi de cinayetlerin kim tarafından ve nerede işlendiği olacaktır. Örneğin; Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun senelik raporuna göre, 2021 yılında -217’si şüpheli ölüm olmak üzere- toplamda 497 kadın cinayeti gerçekleşmiştir. Bu

cinayetlerin faillerine bakıldığında, kadınların %44’ü evli olduğu erkek tarafından, %13’ü birlikte olduğu erkek tarafından, %13’ü eskiden evli olduğu ya da birlikte olduğu erkek tarafından, %17’si baba, kardeş, oğul veya diğer erkek akrabalar tarafından öldürülmüştür. Son olarak, cinayetlerin %64’ü hane içinde gerçekleşmiştir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2022).

Kadın cinayetleri, kaynağını ataerkil ve cinsiyetçi güç ilişkilerinden alan ortak güdülemeye dayalı fiillerdir. Bu nedenle de feminist terminolojide kadın cinayetleri münferit olaylar olarak değil, sistematik bir toplumsal sorun olarak ele alınmaktadır (Gazioğlu, 2013, s. 90-92). Kadın cinayetlerinde failin -veya azmettiricinin- kim olduğu, cinayet fiilinin hangi güdülemeyle, nerede ve nasıl gerçekleştiği sorularına verilen cevapların benzeşmesi, terminolojide femisid kavramı ile açıklanmaktadır. Femisid, en genel anlamıyla kadınların, erkekler tarafından, salt cinsiyete dayalı nedenlerle öldürülmesidir. 19. yüzyıldan beri kullanılan bu kavramla başlarda yalnızca öldürülen kişinin biyolojik cinsiyetini vurgulamak amaçlanmıştır. Ancak içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda cinsiyete dayalı nefret ve ayrımcılık, eril tahayyül ve tahakküm ile diğer tüm şiddet bileşenleri sabit olmak üzere, cinsiyet ve yönelim açısından akışkan bir kullanım yaygınlaşmaktadır (Özer, Aydoğdu, Kırcı ve Ünal, 2016, s. 1). Daha açık bir ifade ile femisid olarak tanımlanabilecek bir cinayette fail, ataerkil düşünce sisteminin etkisiyle bir toplumsal cinsiyet kimliğini hedef almakta ve bu kimliğe karşı, heteroseksist ve cinsiyetçi bir nefret duymaktadır. Failin eyleme geçme amacı, bu şekilde cinsiyetçi nefret güdümü ile hedef aldığı özneyi -heteroseksüel erkek olmayan kimliği- şiddet ile bastırmak veya yok etmektir (Pinelo, 2015, s. 28-31).

2.2. Temel İnsan Hakları Bağlamında Yaşam Hakkı ve Eşitlik Hakkı ile Devletin Yükümlülükleri

İnsan hakları kavramı, 1945 yılında Birleşmiş Milletler (BM)’nin kurulması ve 1948 yılında BM Genel Kurulu’nda İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi’nin kabul edilmesiyle günlük dilde bugünkü anlamıyla kullanılmaya başlanmış olan,

nispeten yeni bir kavramdır. Temel insan hakları, en genel anlamıyla, bireyin yurttaşlık bağı ile kazandığı haklar değil, yalnızca insan olmasından kaynaklanan haklarıdır. Bu yönüyle insan hakları herkes için eşit, vazgeçilemez ve devredilemez, evrensel bir niteliğe sahiptir (Öztürk, 2015, s. 97). Bu noktada, yaşam hakkı, mahiyeti itibarıyla diğer insan haklarının başlangıcını oluşturmaktadır. Zira yaşam hakkının korunmaması halinde, diğer insan hak ve özgürlükleri de bir anlam ifade edemeyecektir. Bireylerin bu en temel hakkı Anayasa’da “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir” (T.C. Anayasası, 1982: 17/1) hükmü ile düzenlenmektedir. “Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz” (T.C. Anayasası, 1982: 17/3) hükmü ise yaşam hakkının fiziksel ve psikolojik boyutları açısından bütünlüğünü ve dokunulmazlığını korumaktadır.

İnsan hakları hukuku ve uygulamalarının tarihsel gelişimi, içinden geçtiği dönemlerin sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi dinamiklerini yansıtmaktadır. Bu bağlamda, insan haklarının özünü oluşturması bakımından öncelikli olan medeni ve siyasi haklar, birinci kuşak haklar şeklinde anılmaktadır (Ertürk, 2015, s. 26-27). Bu haklar, daha ziyade bireyin kamusal alandaki varlığı ve haklarına yönelik olan yaşamak, yasal eşitlik, özgürlük, güvenlik ve yönetime katılmak gibi haklardır. Kamusal-özel alan ayırımının çok daha ötesinde bir kapsayıcılığa sahip olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ise ikinci kuşak haklar olarak tanımlanmaktadır. Birinci ve ikinci kuşak haklar, mahiyetleri açısından farklı olsa da bireye koruma ve özgürlük alanları sağlamak konusunda devlete belli bazı ödevler yüklemektedir (Ceylan, 2017, s. 219).

Kamu gücü ayrıcalığıyla donatılmış olan devlet örgütlenmesinin -ona meşruiyet de sağlayan- temel yükümlülüklerinden biri, bireyin varlığını korumaktır. Zaten kamu gücü ayrıcalığıyla donatılmış olmasının sebeplerinden biri de bu yükümlülüktür. Ancak yine kamu gücü ayrıcalığı ile donatılmış olması nedeniyle, devlet, insan hakkı ihlallerindeki temel öznelere biridir. İşte bu sebeple, bir hukuk devletinin insan hakları özelinde

dört temel ödevi bulunmaktadır: Tanıma, dokunmama, koruma ve temin (Aktan, 2011, s. 20). İnsan hakları bağlamında devlete ödevler yükleyen bu alan, kamu hakları olarak anılmaktadır. Devlet-birey ilişkisinin sınırlarını belirleyen kamu hakları, negatif statü hakları (devletin negatif yükümlülükleri) ve pozitif statü hakları (devletin pozitif yükümlülükleri) olarak iki ayrı başlığa ayrılmaktadır. Negatif statü hakları, bireyin devlet karşısındaki özel alanını, hak ve özgürlükleri ifade etmektedir. Yaşam hakkı, yasalar önünde eşitlik hakkı, düşünce özgürlüğü gibi bu temel haklar, bireyi devlet ve toplum karşısında koruyan haklardır. Bu nedenle, insan hakları bağlamında devletin tanıma ve dokunmama ödevleri de negatif yükümlülükleridir. Pozitif statü hakları, bireylerin devletten hizmet veya yardım gibi olumlu davranışlarda bulunmasını isteme imkânı olduğu haklardır. Çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, sağlık hakkı gibi bu haklar, sosyal hukuk devleti ilkesinin sonuçlarıdır. Bu nedenle, insan hakları bağlamında devletin koruma ve temin ödevleri de pozitif yükümlülükleridir (Gözler, 2020, s. 155-156).

Yukarıda aktarılan birinci kuşak insan hakları, mahiyeti itibarıyla negatif statü haklarıdır ve devlete negatif yükümlülükler getirmektedir. Buna karşılık, sosyal devlet ilkesinin sonucu niteliğindeki ikinci kuşak insan hakları ise devletin pozitif yükümlülükleri ile ilişkilidir. Ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliği özelinde ele alındığında, birinci kuşak haklar, devlete yalnızca negatif yükümlülük değil, pozitif yükümlülük de getirmektedir (Ertürk, 2015, s. 28). Bu durum, sosyal hukuk devleti bağlamındaki eşitlik ilkesinin mahiyeti ile ilgilidir. Zira eşitlik ilkesi, özünde mutlak eşitlik ve nispi eşitlik olarak iki farklı anlamı içermektedir. Mutlak eşitlik, kanunların herkes için eşit şekilde uygulanması, farklılığın ayrımcılık ya da bir ayrıcalık nedeni olmaması anlamına gelmektedir (Gözler, 2008, s. 24). Örneğin; Anayasa’nın “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir” (T.C. Anayasası, 1982: 10/1) hükmünde, eşitlik ilkesinin, mutlak eşitlik anlamına atıfla kullanıldığı görülmektedir. Benzer şekilde, 6701 sayılı Kanun ile

düzenlenen “cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır” (6701 Sayılı Kanun, 2016: 3/2) hükmü, ayrımcılığı yasaklarken, eşitlik ilkesini mutlak anlamda değerlendirmiştir. Bununla birlikte, anılan kanun maddesinin üçüncü fıkrasında “Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür” (6701 Sayılı Kanun, 2016: 3/3) hükmüne yer verilmesinden, kanun koyucunun, mutlak eşitliğin tesisi konusunda idareye sorumluluk yüklediği de açıkça anlaşılmaktadır.

Yukarıda da aktarıldığı üzere, temel bir insan hakkı olarak eşitlik, negatif statü hakları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, devletin negatif yükümlülükleri olan tanıma ve dokunmama ödevleri, eşitlik ilkesi açısından bireylerin, kanun önünde -ve idarenin işlem ve eylemlerinde- eşit muamele görme, ayrımcılığa uğramama haklarını ifade etmektedir (Ünlü, 2009, s. 15). Öte yandan, eşitlik ilkesi, daima mutlak eşitlik anlamında uygulanacak olursa, toplumsal yaşamda dezavantajlı bireyler bakımından, eşitsizliğin yeniden üretilmesi sorunu yaşanacaktır. Bu nedenle, anayasal bağlamdaki eşitlik ilkesinin mahiyetinde nispi anlamdaki eşitlik de bulunmaktadır (Peran ve Gümüş, 2017, s. 186). Literatürde nispi eşitlik, benzer koşullardaki bireyler arasında eşitlik gözetilmesi, toplumsal yaşamda - engelli, kadın veya yaşlı gibi- dezavantajlı bireyleri özel olarak ele alması ve eşitsizliği giderici tedbirleri gerektirmesi açısından, sosyal devletin bir gereği olarak işaret edilmektedir. Toplumsal yaşamdaki eşitsizliğin yeniden üretilmesinin önüne geçmek, hak ve hizmetlere mümkün olduğunca eşit erişimi sağlayabilmek amacındaki nispi eşitliğe dair ölçütler, keyfiliğe yer bırakmayacak bir biçimde, kanunlarla özel olarak düzenlenmektedir (Gören, 2016, s. 3281-3284). Örneğin; Anayasa'nın “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik

ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz” (T.C. Anayasası, 1982: 10/2) hükmünde, eşitlik ilkesinin, nispi eşitlik anlamına atıfla kullanıldığını görmek mümkündür. Bununla birlikte, kanun koyucunun, toplumsal yaşamda eşitsizlik deneyimleyen bireyler bakımından, devletin alacağı tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı yorumlanmasına yer bırakmadığı da görülmektedir. Ayrıca söz konusu Anayasa hükmünün gerekçesinde yer verilen “Devlet organları ve idarî makamlar, hiçbir sebeple bireyler arasında ayrımcılık yapamayacağı gibi, bu yöndeki ayrımcılık girişimlerini de önlemekle yükümlüdürler” (T.C. Anayasası (Gerekçeli), 2021: 10) cümlesi ile ayrımcılığı önlemenin devletin temel görevleri arasında olduğu açıkça ifade edilmektedir.

2.3. Hukuk Devleti Bağlamında İdarenin Sorumluluğu

Devletin, yönetilenlere karşı hukuk güvenliği sağladığı bir düzeni ifade eden hukuk devleti ilkesi, bireyleri, kamu gücünün olası zararlarından koruyucu/önleyici mekanizmalar geliştirmeyi ve bunlara uymayı içermektedir (Balkan, 2009, s. 10-12). Bu bağlamda, idareye esas teşkil eden - anayasal- ilkelerin başında, hukuk devleti ilkesi gelmektedir. Hukuk devleti ilkesinin, idare açısından bazı özel gerekleri vardır ve bunlardan biri de idarenin sorumluluğudur (Gözler, 2008, s. 23-24). Hukuki açıdan sorumluluk, olması gerekene aykırı bir işlem veya eylemin hesabını vermek, neden olunan olumsuz sonuçları gidermekle yükümlülük ve işlenen suçun gerektirdiği cezayı çekmek anlamlarına gelmektedir. Bir konuda idarenin sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için idarenin kamu hizmeti alanlarındaki faaliyetleri nedeniyle bir zarara yol açması gereklidir (Gözler, 2003, s. 952). İdarenin sorumluluğu prensibinin asli dayanağı - yukarıda da aktarıldığı üzere- hukuk devleti ilkesidir. Zira hukuk devleti ilkesi, idarenin işlem ve eylemlerinde hukuka uygun hareket etmesini, hukuka aykırı eylemlerden ise kaçınmasını içermektedir. Yine hukuk devleti ilkesi gereği idare, hukuka aykırı işlem ve eylemlerinden doğan zararları gidermekle yükümlüdür. Literatürde bu durum, idarenin kusurlu sorumluluğu olarak anılmaktadır (Gözübüyük ve Tan, 2011, s. 724). İdarenin kusurlu sorumluluğu, en genel anlamıyla,

idarenin kusurlu bir işlem ve/veya eylemiyle neden olduğu zararın tazmin etme yükümlülüğünü ifade etmektedir. Geleneksel idare hukukuna göre idarenin kusurlu sorumluluğu, söz konusu kamu hizmetinin geç işlemesi, hiç işlememesi ya da kötü işlemesi biçiminde üç farklı şekilde oluşmaktadır (Günday, 2003, s. 320-325). Modern idare hukuku yaklaşımına göre ise idarenin sorumluluğuna neden olan kusur, her halükârda durumun gereklerine uygun işlem yapılmaması halinde oluşmaktadır (Gözler, 2008, s. 277).

İdarenin işlemleri açısından kusur ile hukuka aykırılık arasında doğrudan bir ilişki vardır. Yani, hukuka aykırı bir idari işlem, aynı zamanda kusurlu bir işlemdir (Bilgen, 1996, s. 359-365). Bununla birlikte, idarenin eylemleri açısından ise kusur ile hukuka aykırılık arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Daha açık bir ifade ile idari bir eylem hukuka aykırı olduğunda, aynı zamanda kusurlu bir eylemdir, ancak bazı hallerde hukuka uygun eylemler de kusurlu olabilmektedir. Örneğin; bir doktorun yanlış teşhis koyması nedeniyle hastasının sakat kalması, hukuka uygun biçimde gerçekleşen bir eylem olduğu halde, tazmini gerekli bir zarara neden olan kusurlu bir eylemdir (Gözler, 2003, s. 979-980). İdarenin sorumluluğunu doğuran kusurlar, özünde işlem ve eylemleri gerçekleştiren kamu personeli eliyle gerçekleştirilmektedir. Ancak bu kusurlar, idare hukukunda niteliklerine göre hizmet kusuru ve kişisel kusur biçiminde ikiye ayrılmaktadır. Hizmet kusuru, kamu hizmetinin geç işlemesi veya hiç işlememesi ya da hizmetin kötü işlemesi gibi durumlarda oluşmaktadır. Bu haliyle hizmet kusuru, hizmetin icrasından doğan genel bir kusurdur (Günday, 2003, s. 320-321). Kusur, idari faaliyetten doğduğu için hizmet kusurunun doğrudan belirli bir kişiye atfedilmesi ve adli yargı alanında tazminat davası açılması da mümkün değildir. Hizmet kusurundan doğan zararlar için yalnızca idari yargı alanı yetkilidir (Kaya, 2021, s. 24-28).

Kişisel kusur, hizmet kusurundan farkla, kamu personelinin, görevlerini yerine getirmelerinden ayrılabilir nitelikteki kusurları ifade etmektedir. Daha açık bir ifade ile kişisel kusur, idari faaliyet ile değil, belirli bir kişinin kusuru ile ilişkilidir. Kişisel kusur üç farklı biçimde oluşabilmektedir. Bunlardan

ilki, kamu görevlisinin özel hayatında işlediği kusurlardır ve saf kişisel kusur olarak anılmaktadır. Bu şekilde doğan zarardan, idare değil, zarara neden olan kamu görevlisinin bizzat kendisi sorumludur (Gözler, 2003, s. 1026-1027). Kişisel kusurun oluşmasında ikinci yol, görev içerisinde oluşmakla beraber, olağanüstü nitelikte ağır kusurlar işlenmesidir. Bunlar kişisel amaçla işlenmiş kusur, aşırıya kaçan davranış ve mazur görülemeyecek hata biçiminde gerçekleşebilmektedir (Gözler, 2008, s. 278). Kamu görevlisinin, görevi dışında ancak görevi dolayısıyla işlediği kusurlar da kişisel kusurdur. Bu tür kusurlar, hizmetin gereği olan görevin ifası vesilesiyle ya da hizmetin dışında ancak idarenin sağladığı araçlar ile gerçekleşebilmektedir (Gözler, 2003, s. 1029-1030; Kaya, 2021, s. 56-57).

İdarenin kusurlu sorumluluğundan farkla, kusursuz sorumluluk prensibi yalnızca hukuk devleti ilkesi ile değil, sosyal hukuk devleti anlayışı ile de bağlantılıdır. Buna göre, idarenin kusursuz sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için hukuka uygun ve kusursuz biçimde gerçekleşen bir işlem ve/veya eylemin yine de bir zarara neden olması gerekmektedir. Literatürde istisnai durumlar olarak değerlendirilen kusursuz sorumluluğun, bu nedenle dar yorumlanması gerektiğine işaret edilmektedir. İdarenin kusursuz sorumluluğun risk sorumluluğu ve kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulması nedeniyle sorumluluk olarak iki yolu bulunmaktadır (Uslu, 2019, s. 14-15).

Risk sorumluluğu, idarenin yürüttüğü tehlikeli faaliyetler veya kullandığı tehlikeli araçların neden olduğu yahut öngörmekle yükümlü olduğu tehlikelerden doğan zararları, görünüşte hiçbir maddi kusur olmasa dahi tazmin etme yükümlülüğünü ifade etmektedir. Risk sorumluluğu, kusursuz sorumluluk türlerinden olduğu için istisnaidir ve olağanüstü ağırlıkta bir zarar doğması halinde söz konusu olmaktadır (Gözler, 2003, s. 1075-1078). Kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulması nedeniyle kusursuz sorumluluk ise herhangi bir yazılı düzenlemede açıkça anılsın ya da anılsın hukukun temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmesi nedeniyle idareye sorumluluk yüklemektedir. Bilindiği üzere, idarenin işlem ve eylemlerinin temel amacı kamu yararını

gerçekleştirmektir. Bu bağlamda, toplumun üyelerinin fayda ve külfet açısından denk olması gerekmektedir. Zira idarenin mali sermayesinin asli kaynağı kamusal gelirlerdir (Gözübüyük ve Tan, 2011, s. 755). Risk sorumluluğunda olduğu gibi kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından doğan sorumluluk da istisnai bir sorumluluktur. Bu nedenle, zarara neden olan idari faaliyet, tıpkı risk sorumluluğundaki gibi hukuka uygun ve kusursuz gerçekleştirilmiş bir faaliyet olmalıdır. Ancak risk sorumluluğundan farkla, kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından doğan sorumlulukla ilgili faaliyetlerin önceden bilinen riskleri söz konusu değildir (Uslu, 2019, s. 44-56).

Literatürde, idarenin sorumluluğuna başvurulabilmesi için dört temel şartın var olması gerektiğine işaret edilmektedir. Bunların ilki, idarenin bir fiilinin bulunması gerekliliğidir. Zira ortada idarenin bir fiili yokken, sorumluluğundan bahsetmek de mümkün değildir. İdari işlem ve eylem şeklindeki fiilin gerekliliği, kusurlu sorumluluk için de kusursuz sorumluluk için de temel bir şarttır (Gözler, 2008, s. 286-287). İdarenin sorumluluğuna başvurulabilmesi için ikinci şart, idarenin söz konusu fiilinin kusurlu olmasıdır. Ancak bu şart yalnızca kusurlu sorumluluk için geçerlidir. Yukarıda da aktarıldığı üzere, idarenin kusurlu sorumluluğu hizmetin geç işlemesi veya hiç işlememesi ya da kötü işlemesi hallerinde oluşmaktadır. Bununla birlikte, idarenin durumun gereklerine uygun davranmaması, her hâlükârda kusurlu sorumluluk doğurmaktadır (Gözler, 2003, s. 1175-1176).

İdarenin sorumluluğuna başvurulabilmesi için üçüncü temel şart, idari faaliyetin neden olduğu bir zararın varlığıdır. Bununla birlikte, idarenin sorumluluğuna yol açan zararın belli bazı özellikleri bulunmaktadır. Öncelikle, zarar gerçekleşmiş ve bariz olmalıdır. Ayrıca, hukuken korunan bir menfaat zedelenmiş olmalıdır. Söz konusu zarar, tazmin edilebilir/parayla ölçülebilir nitelikte olmalıdır. Bununla birlikte, manevi zararlar da tazminata bağlanmaktadır. Son olarak, zararın özel ve anormal nitelikte olması gerekmektedir (Sarsıkoğlu, 2016, s. 2411). İdarenin sorumluluğuna başvurulabilmesi için son şart, nedensellik bağının varlığıdır. Daha açık bir ifadeyle, zarara neden olan

fiilin idare tarafından gerçekleştirildiği, neden-sonuç ilişkisi ile ortada olmalıdır. Bu şart, idarenin hem kusurlu sorumluluğu için hem de kusursuz sorumluluğu için aynı şekilde geçerlidir. İdare tarafından işlenen bir fiil, çeşitli nedenlerle zarar doğurabilir. Bunlardan birinin bile zarar doğurma niteliği açıkça ortada olduğunda, nedensellik bağının kurulması için yeterlidir (Gözübüyük ve Tan, 2011, s. 771-773).

3. Uluslararası ve Ulusal Mevzuatta İdarenin Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Yükümlülüğü

Yukarıda aktarıldığı üzere, yaşam hakkı Anayasa'nın "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" (T.C. Anayasası, 1982: 17/1) ve "Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz" (T.C. Anayasası, 1982: 17/3) hükümleriyle teminatlıdır. Bununla birlikte, "Devletin amaç ve görevleri, (...) kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya (...) çalışmaktır" (T.C. Anayasası, 1982:5) hükmü ile devletin yükümlülüğü düzenlenmektedir. Yine yukarıda aktarıldığı üzere, toplumsal yaşamda dezavantajlı durumdaki bireylerin özel olarak ele alınması ve eşitsizliği giderici tedbirlerin keyfiliğe yer bırakmayacak bir şekilde kanunlarla ayrıca düzenlenmesi sosyal bir hukuk devletinin gereğidir. Türkiye'de bu şekilde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik özel tedbirlerin alınması, uluslararası sözleşmeler ve iç hukukta uygulanan özel kanunlar ile sağlanmaktadır. Anayasa'nın 10. maddesine 2004 yılında eklenen "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" (T.C. Anayasası, 1982: 10/2) fıkrası ile nispi eşitlik ilkesi anayasal bir zemine kavuşmuş ve devletin bu alanda özel tedbirler almakla yükümlü olduğu açıkça ifade edilmiştir. Bununla birlikte, söz konusu hükme 2010 yılında "Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz" (T.C. Anayasası, 1982: 10/2)

cümlesinin eklenmesi ile de kanun koyucu, nispi eşitlik ilkesinin teorik anlamına yaklaşmasını sağlamıştır.

Bahsi geçen hükümlerin özel olarak düzenlenmesinde Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin etkisi olmuştur. Bu çalışmada ele alınan Anayasa Mahkemesi kararında, ilgili uluslararası mevzuattan Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi ve Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi² üzerinde durulduğundan, yalnızca anılan bu sözleşmelerin devlete getirdiği yükümlülükler ele alınacaktır. Bu bölümde ayrıca ilgili Anayasa Mahkemesi kararında anılan, ulusal mevzuatta kadına yönelik şiddetle mücadele özelindeki 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği de aktarılacaktır. Ancak söz konusu düzenlemelerin geniş kapsamı nedeniyle yalnızca Anayasa Mahkemesi kararında değinilmiş olan hükümlere yer verilecektir.

3.1. Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW)

BM bünyesinde 1979 yılında kabul edilen CEDAW, 1980 yılında üye ülkelerin imzasına açılmıştır. Türkiye ise Haziran 1985'te yapılan meclis oylaması ile CEDAW'ı kabul etmiştir. Sözleşme'nin Türkçe ve İngilizce metni ise 14 Ekim 1985 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanmıştır (Resmî Gazete, 1985; Demirci, 2019, s. 48-49, 79). Anayasa Mahkemesi, karar metninde öncelikle Sözleşme'nin kadınlara karşı ayrımcılığı tanımlayan “politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım” (CEDAW,

1985:1) şeklindeki 1. madde hükmüne değinmiştir. Ardından da Sözleşme'nin 2. madde hükmünde taraf devletlerin yükümlülüklerini düzenleyen şu ifadelere yer verilmiştir:

“Taraf Devletler, kadınlara karşı her türlü ayırımı kınar, tüm uygun yollardan yararlanarak ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayırımı ortadan kaldıracı bir politika izlemeyi kabul eder ve bu amaçla aşağıdaki hususları taahhüt ederler: (...)

e) Herhangi bir kişi, kuruluş veya teşebbüsün kadınlara karşı ayırım yapmasını önlemek için bütün uygun önlemleri almayı,

f) Kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden mevcut yasa, yönetmelik, adet ve uygulamaları, tadil veya feshetmek için yasal düzenlemeler de dahil gerekli bütün uygun önlemleri almayı” (CEDAW, 1985: 2).

Sözleşme'nin 17. maddesi gereği kurulan Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (Komite) 19 sayılı genel tavsiye kararı metninde kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

“Aile içi şiddet, kadına yönelik şiddetin en sinsi biçimlerinden biridir. Bütün toplumlarda yaygındır. Aile ilişkileri içinde her yaşta kadın, geleneksel tutumlarla sürdürülen hırpalama, tecavüz, diğer cinsel saldırı biçimleri, zihinsel ve diğer şiddet biçimleri de dahil olmak üzere her türlü şiddete maruz kalmaktadır. Ekonomik bağımsızlık eksikliği birçok kadını şiddet içeren ilişkiler içinde kalmaya zorlar. Aile sorumluluklarının erkekler tarafından kaldırılması bir tür şiddet ve zorlama olabilir. Bu şiddet biçimleri kadın sağlığını riske sokmakta ve eşitlik temelinde aile hayatına ve toplumsal hayata katılma yeteneklerini zedelemektedir” (UN Women, 1992).

Anayasa Mahkemesi, karar metninde söz konusu genel tavsiyede geçen “kadınları her türde şiddetten korumaya yönelik cezai yaptırımlar, medeni çözümler ve tazminat da dahil olmak üzere kadının etkili bir şekilde korunmasının sağlanması için gerekli tüm yasal ve diğer tedbirleri alma görevi bulunduğu” (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 87) ifadelerine yer vererek, Sözleşme'ye taraf devletlerin yükümlülüklerine değinmiştir. Son olarak Komite'nin 28 sayılı genel tavsiye kararında geçen aşağıdaki ifadeler alıntılanarak, Sözleşme'ye

² Sözleşme'nin İngilizce metnindeki orijinal adı “Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence” (Council of Europe, 2011) olarak geçmektedir. Buradaki *domestic violence* kavramı

Türkçeye *aile içi şiddet* olarak çevrilmiş olsa da kavram *ev içi şiddet* anlamına da gelmektedir. Bu çalışmada, Sözleşme'nin Resmi Gazete'de yayımlanan Türkçe metni referans alındığı için çalışma boyunca Resmi Gazete'de anılan ismine yer verilecektir.

taraf devletlerin yükümlülükleri tekraren vurgulanmıştır:

“şiddetin (...) fiziksel, ruhsal ya da cinsel açıdan zarar veren veya acı çekmesine neden olan, zarar vermeye yönelik tehditler, zorlama ve özgürlükten mahrum bırakma gibi eylemleri ve aile içerisinde veya kişiler arası ilişkilerde yaşanan veya Devlet ya da devlet organları tarafından uygulanan ya da göz yumulan şiddeti içerdiğini, taraf devletlerin bu tür toplumsal cinsiyete dayalı şiddet girişimlerini önlemek, soruşturmak, kovuşturmak ve cezalandırmak hususunda özen yükümlülüğüne sahip olduğunu; kadınlara yönelik ayrımcılığın aynı zamanda yaşam hakkı ve fiziksel dokunulmazlık, aile içi şiddet ve diğer şiddet türleri gibi diğer insan hakları ihlallerini de beraberinde getirmesi hallerinde taraf devletlerin suçluları mahkeme önüne çıkarmak ve en uygun cezaya çarptırmak üzere soruşturma ve yargılama süreçlerini devreye sokmakla yükümlü olduğunu” (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 88)

3.2. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)

İstanbul Sözleşmesi'nin hazırlanması sürecinde başat etken, 2009 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin ilk defa bir devleti (Türkiye'yi) kadına yönelik şiddeti önleme konusunda gerekli tedbirleri almadığı ve kadın yurttaşını koruyamadığı için tazminat cezasına çarptırması olmuştur (Moroğlu, 2012, s. 366). AİHM, bir kadın cinayeti ile sonuçlanan söz konusu davada, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin yaşam hakkını koruyan 2. maddesi ile işkence ve insanlık dışı muameleyi yasaklayan 3. maddenin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Bununla birlikte, AİHM ilk defa Opuz davasında, kadına yönelik şiddeti, ayrımcılığı yasaklayan 14. madde kapsamında değerlendirmiştir. Cinsiyete dayalı ayrımcılık ve kadına yönelik şiddetin, bir insan hakkı ihlali olarak kabul edildiği bu dava, yalnızca Türkiye açısından değil, AİHS üye devletleri ve insan hakları hukuku içtihadı açısından da ilk niteliğinde olmuştur (Tekçe, 2019, s. 63-67). Böylece, İstanbul Sözleşmesi'nin hazırlanması süreci başlamış ve Sözleşme 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açılmıştır. Türkiye, Sözleşme'yi imzalayan

ilk ülke olmuş (Bakırcı, 2015, s. 133) ve 8 Mart 2012'de 28227 (mükerrer) sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu onayı ile yürürlüğe koymuştur (Resmî Gazete, 08.03.2012).

2021 yılında çıkarılan 3718 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile İstanbul Sözleşmesi, Türkiye yönünden feshedilmiştir (Resmî Gazete, 20.03.2021). Ancak bu çalışmada ele alınan Anayasa Mahkemesi kararına konu kadın cinayetinin gerçekleştiği tarihte ve devam eden hukuki süreçte İstanbul Sözleşmesi yürürlükteydi. Anayasa Mahkemesi de bu nedenle kararında Sözleşme'nin ilgili hükümlerine yer vermenin uygun olacağına kanaat getirmiştir. Bu bağlamda, Sözleşme'nin 1., 2., 3., 4., 5., 12., 50. ve 53. madde hükümlerinden bazı fıkralarının anıldığı görülmektedir (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 89-90).

Öncelikle İstanbul Sözleşmesi'nin 1. maddesi, amaçları açıklamaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin karar metninde yer verdiği görülen amaçlardan biri şöyledir: “Kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak” (İstanbul Sözleşmesi, 2012: 1/a). Sözleşme'nin 2. Maddesi ise “İşbu Sözleşme, aile içi şiddet de dahil olmak üzere, kadınları orantısız bir biçimde etkileyen, kadına karşı her türlü şiddet için geçerli olacaktır” (İstanbul Sözleşmesi, 2012: 2) hükmü ile kapsamı düzenlemektedir. Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi'nin karar metninde Sözleşme'nin 3. maddesinde düzenlenen kadınlara yönelik şiddet tanımına da yer verdiği görülmektedir (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 90). Buna göre:

“kadınlara yönelik şiddet, bir insan hakkı ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi olarak anlaşılmalıdır ve ister kamusal ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem ve bu eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir” (İstanbul Sözleşmesi, 2012: 3/a).

Anayasa Mahkemesi karar metninde Sözleşme'nin 4. maddesinin, taraf devletlere “gerek kamu gerek özel alanda tüm bireylerin, özellikle

kadınların, şiddetten arınmış yaşama haklarını sağlamak ve korumak için gerekli yasal ve diğer tedbirleri” (İstanbul Sözleşmesi, 2012: 4) almak konusunda yükümlülük getirdiğini vurgulamıştır (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 90). Ayrıca, Sözleşme’nin 5. maddesinde düzenlenen “devlet dışı aktörlerce işlenen (...) şiddet eylemlerinin gereken özeni göstererek önlenmesini, soruşturulmasını, cezalandırılmasını ve tazmin edilmesini sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri” (İstanbul Sözleşmesi, 2012: 5) almanın da bir yükümlülük olduğuna vurgu yapılmıştır. Yine Sözleşme’nin taraf devletlerin genel yükümlülüklerini düzenleyen 12. maddesine de değinildiği görülmektedir (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 90). Buna göre, taraf devletler kadına yönelik şiddeti önlemek adına;

“1. Taraflar, kadınların aşağı bir cins olduğu veya kadınlar ve erkekler için alışlagelmiş rollerin bulunduğu düşüncesine dayanan ön yargıları, örf ve adetleri, gelenekleri ve her türlü farklı uygulamaları ortadan kaldırmak amacıyla kadınlar ve erkeklerle ilişkin sosyal ve kültürel davranış modellerinin değişimini sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

2. Taraflar gerçek veya tüzel kişilerce uygulanan ve işbu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddeti önlemek amacıyla gerekli yasal veya diğer tedbirleri alır.

3. Bu bölüm uyarınca alınan herhangi bir tedbir; özel durumlar nedeniyle savunmasız hale gelmiş bireylerin ihtiyaçlarını göz önüne alır ve bu ihtiyaçlara cevap verir ve tüm mağdurların insan haklarını önlemlerin odak noktası yapar” (İstanbul Sözleşmesi, 2012: 12).

Anayasa Mahkemesi, karar metninde İstanbul Sözleşmesi hükümlerinden son olarak 50. ve 53. maddelere yer vermiştir. Söz konusu maddeler, taraf devletlerin acil müdahale, önleme ve koruma ile ilgili yükümlülüklerini “sorumlu kolluk kuvvetlerinin, mağdurlara yeterli ve hızlı koruma imkânları sunarak işbu Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddete acil ve yerinde müdahale etmesini sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır” (İstanbul Sözleşmesi, 2012: 50) ve “işbu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet mağdurları için, uygun kısıtlama ve koruma emirlerinin mevcudiyetini sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır” (İstanbul Sözleşmesi, 2012: 53) hükümleri ile düzenlemektedir.

3.3. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

Yukarıda aktarıldığı üzere, Opuz/Türkiye davasında AİHM ilk defa kadına yönelik şiddeti önleyemediği ve kadın yurttaşın yaşamını koruyamadığı için bir devlete tazminat cezası vermiştir. İstanbul Sözleşmesi’nin hazırlanması ve imzaya açılması sürecini başlatan bu olay, aynı zamanda Türkiye’de 6284 sayılı kanunun hazırlanması sürecinin başlamasını sağlamıştır (Moroğlu, 2012, s. 366-369). Anayasa Mahkemesi’nin kararında 6284 sayılı Kanun’un 1., 3., 4., 5., 7., 10., 13., 14., 15. ve 16. madde hükümlerinin çeşitli fıkralarına yer verdiği görülmektedir (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 62-71). Kanun’un 1. madde hükmü amaç ve kapsamı şu şekilde düzenlemektedir:

“(1) Bu Kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

(2) Bu Kanunun uygulanmasında ve gereken hizmetlerin sunulmasında aşağıdaki temel ilkelere uyulur:

a) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, özellikle Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve yürürlükteki diğer kanuni düzenlemeler esas alınır.

b) Şiddet mağdurlarına verilecek destek ve hizmetlerin sunulmasında temel insan haklarına dayalı, kadın erkek eşitliğine duyarlı, sosyal devlet ilkesine uygun, adil, etkili ve süratli bir usul izlenir.

c) Şiddet mağduru ve şiddet uygulayan için alınan tedbir kararları insan onuruna yaraşır bir şekilde yerine getirilir” (6284 sayılı Kanun, 2012: 1).

Mülki amirlerin verebileceği koruyucu tedbir kararlarını düzenleyen 3. madde hükmü ise şöyledir:

“a) Kendisine ve gerekiyorsa beraberindeki çocuklara, bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanması.

b) Diğer kanunlar kapsamında yapılacak yardımlar saklı kalmak üzere, geçici maddi yardım yapılması.

c) Psikolojik, meslekî, hukukî ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi.

ç) Hayatî tehlikesinin bulunması hâlinde, ilgilinin talebi üzerine veya resen geçici koruma altına alınması.

d) Gerekli olması hâlinde, korunan kişinin çocukları varsa çalışma yaşamına katılımını desteklemek üzere dört ay, kişinin çalışması hâlinde ise iki aylık süre ile sınırlı olmak kaydıyla, on altı yaşından büyükler için her yıl

belirlenen aylık net asgari ücret tutarının yarısını geçmemek ve belgelendirilmek kaydıyla Bakanlık bütçesinin ilgili tertibinden karşılanmak suretiyle kreş imkânının sağlanması.

(2) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde birinci fıkranın (a) ve (ç) bentlerinde yer alan tedbirler, ilgili kolluk amirlerince de alınabilir. Kolluk amiri evrakı en geç kararın alındığı tarihi takip eden ilk işgünü içinde mülkî amirin onayına sunar” (6284 sayılı Kanun, 2012: 3).

Hâkim tarafından verilebilecek koruyucu tedbir kararlarını düzenleyen 4. madde hükmü şöyledir:

“(1) Bu Kanun kapsamında korunan kişilerle ilgili olarak aşağıdaki koruyucu tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere hâkim tarafından karar verilebilir:

- a) İşyerinin değiştirilmesi.
- b) Kişinin evli olması hâlinde müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi.
- c) 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunundaki şartların varlığı hâlinde ve korunan kişinin talebi üzerine tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması.
- ç) Korunan kişi bakımından hayatî tehlikenin bulunması ve bu tehlikenin önlenmesi için diğer tedbirlerin yeterli olmayacağına anlaşılması hâlinde ve ilgilinin aydınlatılmış rızasına dayalı olarak (...) kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi” (6284 sayılı Kanun, 2012: 4).

Hâkim tarafından verilebilecek önleyici tedbir kararlarının düzenlediği 5. Madde hükmü şöyledir:

“(1) Şiddet uygulayanlarla ilgili olarak aşağıdaki önleyici tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere hâkim tarafından karar verilebilir:

- a) Şiddet mağduruna yönelik olarak şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmaması.
- b) Müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhâl uzaklaştırılması ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi.
- c) Korunan kişilere, bu kişilerin buldukları konuta, okula ve işyerine yaklaşmaması.
- ç) Çocuklarla ilgili daha önce verilmiş bir kişisel ilişki kurma kararı varsa, kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkinin sınırlanması ya da tümüyle kaldırılması.
- d) Gerekli görülmesi hâlinde korunan kişinin, şiddete uğramamış olsa bile yakınlarına, tanıklarına ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hâller saklı kalmak üzere çocuklarına yaklaşmaması.
- e) Korunan kişinin şahsî eşyalarına ve ev eşyalarına zarar vermemesi.
- f) Korunan kişiyi iletişim araçlarıyla veya sair surette rahatsız etmemesi.
- g) Bulundurulması veya taşınmasına kanunen izin verilen silahları kolluğa teslim etmesi.

ğ) Silah taşınması zorunlu olan bir kamu görevi ifa etse bile bu görevi nedeniyle zimmetinde bulunan silahı kurumuna teslim etmesi.

h) Korunan kişilerin buldukları yerlerde alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaması ya da bu maddelerin etkisinde iken korunan kişilere ve bunların buldukları yerlere yaklaşmaması, bağımlılığının olması hâlinde, hastaneye yatmak dâhil, muayene ve tedavisinin sağlanması.

1) Bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurması ve tedavisinin sağlanması.

(2) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde birinci fıkranın (a), (b), (c) ve (d) bentlerinde yer alan tedbirler, ilgili kolluk amirlerince de alınabilir. Kolluk amiri evrakı en geç kararın alındığı tarihi takip eden ilk işgünü içinde hâkimin onayına sunar. Hâkim tarafından yirmi dört saat içinde onaylanmayan tedbirler kendiliğinden kalkar.

(3) Bu Kanunda belirtilen tedbirlerle birlikte hâkim, 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirler ile 4721 sayılı Kanun hükümlerine göre velayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında karar vermeye yetkilidir” (6284 sayılı Kanun, 2012: 5).

Kanun’un 7. madde hükmü, şiddet veya şiddet uygulanması tehlikesinin ihbarını alan kamu görevlilerinin vakit kaybetmeksizin koruyucu/önleyici tedbirleri uygulamak üzere harekete geçme yükümlülüğünü düzenlemektedir (6284 sayılı Kanun, 2012: 7). 10. madde hükmü ise tedbir kararlarının bildirilmesi ve uygulanması ile ilgili şu düzenlemeleri öngörmektedir:

“(1) Bu Kanun hükümlerine göre alınan tedbir kararları, Bakanlığın ilgili il ve ilçe müdürlükleri ile verilen kararın niteliğine göre Cumhuriyet başsavcılığına veya kolluğa en seri vasıtalarla bildirilir.

(2) Bu Kanun kapsamında ilgili mercilere yapılan başvurular ile bu başvuruların kabul ya da reddine ilişkin kararlar, başvuru yapılan merci tarafından Bakanlığın ilgili il ve ilçe müdürlüklerine derhâl bildirilir.

(3) Korunan kişinin geçici koruma altına alınmasına ilişkin koruyucu tedbir kararı ile şiddet uygulayan hakkında verilen önleyici tedbir kararlarının yerine getirilmesinden, hakkında koruyucu veya önleyici tedbir kararı verilen kişilerin yerleşim yeri veya bulunduğu ya da tedbirin uygulanacağı yer kolluk birimi görevli ve yetkilidir.

(4) Tedbir kararının, kolluk amirince verilip uygulandığı veya korunan kişinin kollukta bulunduğu hâllerde, kolluk birimleri tarafından kişi, Bakanlığın ilgili il veya ilçe müdürlüklerine ivedilikle ulaştırılır; bunun mümkün olmaması hâlinde giderleri Bakanlık bütçesinin ilgili tertibinden karşılanmak üzere kendisine ve beraberindekilere geçici olarak barınma imkânı sağlanır.

(5) Tedbir kararının ilgililere tefhim veya tebliğ edilmemesi, kararın uygulanmasına engel teşkil etmez.

(6) Hakkında barınma yeri sağlanmasına karar verilen kişiler, Bakanlığa ait veya Bakanlığın gözetim ve denetimi altında bulunan yerlere yerleştirilir. Barınma yerlerinin yetersiz kaldığı hâllerde korunan kişiler; mülkî amirin, acele hâllerde kolluğun veya Bakanlığın talebi üzerine kamu kurum ve kuruluşlarına ait sosyal tesis, yurt veya benzeri yerlerde geçici olarak barındırılabilir.

(7) İşyerinin değiştirilmesi yönündeki tedbir kararı, kişinin tabi olduğu ilgili mevzuat hükümlerine göre yetkili merci veya kişi tarafından yerine getirilir” (6284 sayılı Kanun, 2012: 10).

Tedbir kararlarına aykırılığın müeyyidelerini düzenleyen 13. madde hükmüne göre, şiddet uygulayan kişi, kendisi hakkında alınan tedbir kararlarına uymaz ise hakkında zorlama hapis cezası verilebilmektedir (6284 sayılı Kanun, 2012: 13). Kanun’un 14. ve 15. maddeleri Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) ile ilgilidir. Anayasa Mahkemesi, kararda ŞÖNİM’e dair düzenlemelere detaylıca yer vermiştir. Anılan hükümler şu şekildedir:

“(1) Bakanlık, gerekli uzman personelin görev yaptığı ve tercihen kadın personelin istihdam edildiği, şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği, çalışmalarını yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürüten, çalışma usul ve esasları yönetmelikle belirlenen, şiddet önleme ve izleme merkezlerini kurar.

(2) Kurulan merkezlerde şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik izleme çalışmaları yapılır ve destek hizmetleri verilir” (6284 sayılı Kanun, 2012: 14).

“(1) Bu Kanun kapsamında şiddetin önlenmesi ve verilen tedbir kararlarının etkin olarak uygulanmasının izlenmesi bakımından şiddet önleme ve izleme merkezleri tarafından verilecek destek hizmetleri şunlardır:

a) Koruyucu ve önleyici tedbir kararları ile zorlama hapsinin verilmesine ve uygulanmasına ilişkin veri toplayarak bilgi bankası oluşturmak, tedbir kararlarının sicilini tutmak.

b) Korunan kişiye verilen barınma, geçici maddi yardım, sağlık, adli yardım hizmetleri ve diğer hizmetleri koordine etmek.

c) Gerekli hâllerde tedbir kararlarının alınmasına ve uygulanmasına yönelik başvurularda bulunmak.

ç) Bu Kanun kapsamındaki şiddetin sonlandırılmasına yönelik bireysel ve toplumsal ölçekte programlar hazırlamak ve uygulamak.

d) Bakanlık bünyesinde kurulan çağrı merkezinin bu Kanunun amacına uygun olarak yaygınlaştırılması ve yapılan müracaatların izlenmesini sağlamak.

e) Bu Kanun kapsamındaki şiddetin sonlandırılması için çalışan ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapmak.

(2) Korunan kişilerle ilgili olarak şiddet önleme ve izleme merkezleri tarafından verilecek destek hizmetleri şunlardır:

a) Kişiye hakları, destek alabilecekleri kurumlar, iş bulma ve benzeri konularda rehberlik etmek ve meslek edindirme kurslarına katılmasına yönelik faaliyetlerde bulunmak.

b) Verilen tedbir kararıyla ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesine yönelik önerilerde bulunmak ve yardımlar yapmak.

c) Tedbir kararlarının uygulanmasının sonuçlarını ve kişiler üzerindeki etkilerini izlemek.

ç) Psiko-sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde yardım ve danışmanlık yapmak.

d) Hâkimin isteği üzerine; kişinin geçmişi, ailesi, çevresi, eğitimi, kişisel, sosyal, ekonomik ve psikolojik durumu hakkında ayrıntılı sosyal araştırma raporu hazırlayıp sunmak.

e) İlgili merci tarafından istenilmesi hâlinde, tedbirlerin uygulanmasının sonuçları ve ilgililer üzerindeki etkilerine dair rapor hazırlamak.

f) 29/5/1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükümleri uyarınca maddi destek sağlanması konusunda gerekli rehberliği yapmak.

(3) Şiddet uygulayanla ilgili olarak şiddet önleme ve izleme merkezleri tarafından verilecek destek hizmetleri şunlardır:

a) Hâkimin isteği üzerine; kişinin geçmişi, ailesi, çevresi, eğitimi, kişisel, sosyal, ekonomik ve psikolojik durumu ile diğer kişiler ve toplum açısından taşıdığı risk hakkında ayrıntılı sosyal araştırma raporu hazırlayıp sunmak.

b) İlgili makam veya merci tarafından istenilmesi hâlinde, tedbirlerin uygulanmasının sonuçları ve ilgililer üzerindeki etkilerine dair rapor hazırlamak.

c) Teşvik edici, aydınlatıcı ve yol gösterici mahiyette olmak üzere kişinin;

1) Öfke kontrolü, stresle başa çıkma, şiddeti önlemeye yönelik farkındalık sağlayarak tutum ve davranış değiştirmeyi hedefleyen eğitim ve rehabilitasyon programlarına katılmasına,

2) Alkol, uyuşturucu, uçucu veya uyarıcı madde bağımlılığının ya da ruhsal bozukluğunun olması hâlinde, bir sağlık kuruluşunda muayene veya tedavi olmasına,

3) Meslek edindirme kurslarına katılmasına, yönelik faaliyetlerde bulunmak.

(4) Şiddet mağduru ile şiddet uygulayana yönelik hizmetler, zorunlu hâller dışında farklı birimlerde sunulur” (6284 sayılı Kanun, 2012: 15).

Son olarak, Kanun’un kurumlararası iş birliği, koordinasyon ve eğitim ile ilgili 16. maddesinin kararda yer verilmiş olan 1. ve 2. fıkraları şu şekildedir:

“(1) Bu Kanun hükümlerinin yerine getirilmesinde kurumlararası koordinasyon Bakanlık tarafından gerçekleştirilir.

(2) Kamu kurum ve kuruluşları ile diğer gerçek ve tüzel kişiler, bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili olarak kendi görev alanına giren konularda iş birliği ve yardımda bulunmak ve alınan tedbir kararlarını ivedilikle yerine getirmekle yükümlüdür. Gerçek ve tüzel kişiler, bu Kanun kapsamında Bakanlık çalışmalarını desteklemek ve ortak çalışmalar yapmak üzere teşvik edilir” (6284 sayılı Kanun, 2012: 16).

3.4. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği

Anayasa Mahkemesi'nin ilgili kararında 6284 sayılı Kanun'un Uygulama Yönetmeliği'nin 1., 3., 4., 5., 10., 30., 31., 35. ve 38. madde hükümlerine de yer verilmiştir (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 72-80). Yönetmeliğin amaç ve kapsamını düzenleyen 1. madde hükmü şöyledir:

“Bu Yönetmelik, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınlar, çocuklar, aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi ile şiddet uygulayan veya uygulama ihtimali olan kişiler hakkında şiddetin önlenmesine yönelik tedbirler ile bu tedbirlerin alınması ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları kapsar” (6284 sayılı Kanuna İlişkin Yönetmelik, 2013: 1).

Anayasa Mahkemesi, ilgili kararında, Yönetmeliğin tanımlar ve kısaltmalar ile ilgili 3. madde hükmünün 1. fıkrasının (o) ve (r) bentlerine yer vermiştir. İlgili hükümler şöyledir:

“Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM): Şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin bir biçimde uygulanmasına yönelik güçlendirici ve destekleyici danışmanlık, rehberlik, yönlendirme ve izleme hizmetlerinin verildiği, yeterli ve gerekli personelin görev yaptığı ve tercihen kadın personelin istihdam edildiği, çalışmaların yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürütüldüğü merkez (6284 sayılı Kanuna İlişkin Yönetmelik, 2013: 3/1-o)”; “Şikâyet mercileri: Kolluğu, mülki amiri, Cumhuriyet başsavcılığını, hâkimi, Bakanlığın ilgili birimleri (6284 sayılı Kanuna İlişkin Yönetmelik, 2013: 3/1-r)”

İhbar ve şikâyet karşısında idari birimlerin yükümlülüklerini düzenleyen 4. madde hükmü ise şöyledir:

“(1) Kişinin, şiddete uğraması veya şiddete uğrama tehlikesi altında bulunması halinde herkes durumu yazılı, sözlü veya başka bir suretle ilgili makam ve mercilere ihbar edebilir. Şiddet veya şiddete uğrama tehlikesinden

haberdar olan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ise durumu derhal, şikâyet mercilerine bildirmek zorundadır.

(2) Şiddet mağduru, şiddet veya şiddete uğrama tehlikesine maruz kalması halinde durumu şikâyet mercilerine yazılı, sözlü veya başka bir şekilde bildirebilir.

(3) Şikâyet mercileri Kanun kapsamındaki görevlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlüdür.

(4) Müdürlük veya ŞÖNİM'e yapılan şikâyet ve ihbarlar, bunlar tarafından olayın özelliğine göre, kolluğa, mülki amire, Cumhuriyet başsavcılığına veya hâkime gecikmeksizin bildirilir.

(5) Sözlü yapılan şikâyet ve ihbarlar derhal tutanağa geçirilir” (6284 sayılı Kanuna İlişkin Yönetmelik, 2013: 4).

Yapılacak işlemleri düzenleyen 5. madde hükmü şöyledir:

“(1) Kolluk, kendisine yapılan ihbar veya şikâyet üzerine genel hükümler doğrultusunda gerekli işlemleri yapar. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Kanun kapsamında almış olduğu koruyucu ve önleyici tedbirleri onaylanmak üzere tedbirin niteliğine göre mülki amire veya hâkime sunar. Kolluk, kendisine intikal eden her olay hakkında gecikmeksizin en seri vasıtalarla ŞÖNİM'e bilgi verir.

(2) Cumhuriyet başsavcılığı, yapılan ihbar ve şikâyet üzerine evrakın bir örneğini ivedilikle olayın niteliğine göre uygulanabilecek olan koruyucu veya önleyici tedbir hakkında karar verilmek üzere hâkime veya mülki amire gönderir.

(3) Mülki amire yapılan ihbar veya şikâyet üzerine Kanunun 3'üncü maddesinde belirtilen koruyucu tedbirlerden birine, bir kaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere karar verilebilir. Ayrıca mülki amir olayın niteliğine göre şikâyet veya ihbarı, kolluğa veya Cumhuriyet başsavcılığına bildirir.

(4) Hâkim veya mülki amir tarafından verilen kararlar ivedilikle ŞÖNİM'e bildirilir” (6284 sayılı Kanuna İlişkin Yönetmelik, 2013: 5).

Geçici koruma tedbirlerini düzenleyen 10. madde hükmü şöyledir:

“(1) Mülki amir veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kolluk amiri tarafından, olayın niteliği, şikâyet ve ihbar göz önünde bulundurularak şiddet mağdurunun hayati tehlikesinin bulunması halinde ilgilinin talebi üzerine veya resen geçici koruma altına alma tedbiri verilir.

(2) Geçici koruma altına alınma tedbir kararının yerine getirilmesinden, hakkında koruyucu tedbir kararı verilen kişilerin yerleşim yeri, bulunduğu veya tedbirin uygulanacağı yerdeki kolluk görevli ve yetkilidir. Korunan kişi acil durumlarda hemen, diğer hallerde ise yirmi dört saat öncesinden gideceği yere ilişkin olarak görevli ve yetkili kolluğa bilgi verir. Kolluk tarafından korunan kişinin gideceği yerdeki kolluk gecikmeksizin

haberdar edilir ve tedbir kararı uygulanmaya devam olunur.

(3) Korunan kişinin ne şekilde koruma altına alınacağı, şiddet mağduruna yönelik muhtemel tehdit ve risk göz önüne alınarak şiddet mağduru ve şiddet uygulayanın durumunun değerlendirilmesi suretiyle (...) fiziki koruma tedbirleri hâkim veya mülki amir tarafından, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kolluk tarafından belirlenir.

(4) Korunan kişiye, geçici koruma kararının kapsam ve içeriği, şiddet veya şiddete uğrama tehlikesinin varlığı halinde arayabileceği telefon numaraları, kolluğun sorumlulukları, hangi durumlarda kolluğa bilgi vermesi gerektiği, hangi kolluk biriminin geçici koruma hizmetinden sorumlu olduğu ve benzeri hususlar, kolluk tarafından açıklanarak tutanağa geçirilir ve tebliğ edilir” (6284 sayılı Kanuna İlişkin Yönetmelik, 2013: 10).

Tedbir kararları ile ilgili çeşitli hükümleri düzenleyen 30., 31., 35. ve 38. maddeler şöyledir:

“(1) Tedbir kararı ilgilinin talebi, müdürlük, ŞÖNİM veya kolluk görevlileri ya da Cumhuriyet savcısının başvurusu üzerine verilir. Tedbir kararları en çabuk ve en kolay ulaşılabilecek yer hâkiminden, mülki amirden ya da kolluktan talep edilebilir.

(2) Tedbir kararı ilk defasında en çok altı ay için verilebilir. Ancak şiddet veya şiddet uygulanma tehlikesinin devam edeceğinin anlaşılması hâlinde, resen, korunan kişinin, müdürlük, ŞÖNİM veya kolluk görevlilerinin talebi üzerine, tedbirlerin süresinin veya şeklinin değiştirilmesine ya da aynen devam etmesine karar verilebilir.

(3) Koruyucu tedbir kararı verilebilmesi için, şiddetin uygulandığı hususunda delil veya belge aranmaz. Önleyici tedbir kararı, geciktirilmeksizin verilir. Kararın verilmesi, Kanunun amacını gerçekleştirmeyi tehlikeye sokabilecek şekilde geciktirilemez.” (6284 sayılı Kanuna İlişkin Yönetmelik, 2013: 30).

“(1) Tedbir kararı, kararı veren merci tarafından korunan kişiye ve şiddet uygulayana tefhim veya tebliğ edilir. Bu karar, yerine getirilmek üzere görevli olan kurum veya kuruluşa gönderilir. (...)

(4) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde ilgili kolluk birimi tarafından alınan önleyici tedbir, şiddet uygulayana bir tutanakla derhâl tebliğ edilir ve bu husus hakkında ŞÖNİM’e ve mahkemeye bildirimde bulunulur.

(5) Şiddet uygulayana, tedbir kararına aykırı davranması halinde hakkında zorlama hapsine tabi tutulmasına karar verilebileceği ihtar kararda belirtilir. Ayrıca tedbir kararının tefhim ve tebliğ işlemlerinde de bu ihtar yapılır” (6284 sayılı Kanuna İlişkin Yönetmelik, 2013: 31).

“(1) Tedbir kararları, kararın niteliğine göre Cumhuriyet başsavcılığına, kolluğa veya müdürlüğe gecikmeksizin en seri vasıtalarla bildirilir.

(2) Kanun kapsamında ilgili mercilere yapılan başvurular ile bu başvuruların kabul ya da reddine ilişkin

kararlar, başvuru yapılan merci tarafından ŞÖNİM’e gecikmeksizin bildirilir.

(3) Tedbir kararları, kararın niteliğine göre kamu kurum ve kuruluşları tarafından ŞÖNİM ile iş birliği içerisinde ivedilikle yerine getirilir. Koruyucu veya önleyici tedbir kararlarının alınması ve yerine getirilmesi aşamasında şiddet mağduru ile şiddet uygulayan arasında uzlaşma ya da arabuluculuk önerilemez.

(4) Korunan kişinin geçici koruma altına alınmasına, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde barınma yeri sağlanmasına ilişkin koruyucu tedbir kararları ile şiddet uygulayan hakkında verilen önleyici tedbir kararlarının yerine getirilmesinden, hakkında koruyucu veya önleyici tedbir kararı verilen kişinin yerleşim yeri veya bulunduğu ya da tedbirin uygulanacağı yerdeki kolluk görevli ve yetkilidir.

(5) Önleyici tedbir kararı, Cumhuriyet başsavcılığı tarafından görevli ve yetkili kolluğa ivedilikle gönderilir ve kolluk marifeti ile uygulanması izlenir. Cumhuriyet başsavcılığınca gerektiğinde tedbir kararının başvuruda bulunanlar tarafından kolluğa götürülmesine imkân tanınır. Önleyici tedbir kararlarının yerine getirilip getirilmediği karar süresince kolluk tarafından kontrol edilir. Bu kontrol korunan kişinin;

a) Bulunduğu konutun haftada en az bir kez ziyaret edilmesi,

b) İkinci derece dâhil olmak üzere yakınları ile iletişim kurulması,

c) Komşularının bilgisine başvurulması,

ç) Oturulan yerin muhtarından bilgi alınması,

d) Bulunduğu konutun çevresinde araştırma yapılması, şeklinde yerine getirilir. Tedbir kararlarına aykırılığın tespit edilmesi halinde bu husus hakkında tutanak tutulur ve Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

(6) Tedbir kararlarının alınması ve uygulanması için yapılan iş ve işlemlerin aşamaları ve sonucu hakkında ilgili kurum tarafından aynı gün en geç saat 16.00’ya kadar en seri vasıtalarla ŞÖNİM’e bildirilir.

(7) Korunan kişi, korunduğu yer dışında başka bir yere gitmesi gerektiğinde gideceği yer hakkında kolluğa bilgi verir, bu durumda dahi hakkında verilen kararın uygulanmasına devam edilir. Korunan kişi tarafından tedbir kararına uyulmaması halinde bu husus kolluk amiri tarafından bir tutanak ile tespit edilir.

(8) Tedbir kararının ilgililere tefhim veya tebliğ edilmemesi, kararın uygulanmasına engel teşkil etmez” (6284 sayılı Kanuna İlişkin Yönetmelik, 2013: 35).

“(1) Tedbir kararlarının ihlal edildiğinin kolluk tarafından tespit edilmesi halinde tutulan tutanak Cumhuriyet başsavcılığına iletilir. Bu tutanak Cumhuriyet başsavcılığı tarafından ivedilikle aile mahkemesine gönderilir. Tedbir kararlarının ihlal edildiğinin aile mahkemesince tespit edilmesi halinde ise başka bir işleme gerek kalmaksızın resen zorlama hapsine ilişkin karar verilebilir.

(2) Tedbir kararının ihlali, tedbire karar veren mahkemenin yargı alanı içerisinde olduğu takdirde zorlama hapsi kararı, bu mahkeme tarafından verilir.

Ancak tedbirin başka bir mahkemenin yargı alanı içerisinde ihlal edilmesi halinde, mükerrerliğe neden olmamak açısından kararı veren mahkemeden aynı tedbir hakkında daha önce zorlama hapsine karar verilip verilmediği hususunda bilgi istenilir. Verilen bilgiye göre ihlal durumu değerlendirilerek karar verilir.

(3) Zorlama hapsine karar verilebilmesi için şiddet uygulayana, tedbir kararına aykırı davranması halinde hakkında zorlama hapsi uygulanacağına dair ihtarın da yer aldığı tedbir kararının tefhim veya tebliğ edilmiş olması gerekir.

(4) Zorlama hapsine ilişkin kararlar, duruşma yapılmaksızın verilir. Ancak, hâkim tarafından gerekli görülmesi halinde ilgililer dinlenebilir.

(5) Kanun hükümlerine göre hakkında tedbir kararlarına aykırı hareket eden şiddet uygulayana, fiili bir suç oluştursa bile, ihlal edilen tedbirin niteliğine ve aykırılığın ağırlığına göre hâkim tarafından üç günden on güne kadar zorlama hapsine tâbi tutulmasına karar verilir.

(6) Tedbir kararının gereklerine aykırılığın her tekrarında, ihlal edilen tedbirin niteliğine ve aykırılığın ağırlığına göre zorlama hapsinin süresi on beş günden otuz güne kadardır. Ancak zorlama hapsinin toplam süresi altı ayı geçemez.

(7) Zorlama hapsi kararları tekerrüre esas olmak, koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz ve adli sicil kayıtlarına işlenmez” (6284 sayılı Kanuna İlişkin Yönetmelik, 2013: 38).

4. Bireysel Başvuru Mekanizması ve Anayasa Mahkemesi'nin S. E. Kararı

Kavramsal çerçevede aktarıldığı üzere, insan hakları, bireylerin yurttaşlık bağıyla kazandığı haklar değil, yalnızca insan olmasından kaynaklanan haklarını ifade etmektedir. İnsan hakları mahiyeti itibarıyla herkes için eşit, devredilemez ve vazgeçilemez niteliğiyle hem pozitif hem negatif bağlamda bireylere ve devlete bazı ödevler yüklemektedir (Öztürk, 2015, s. 97). Bu çalışma özelinde bireysel başvuruya konu insan hakları ise Anayasa ve yasalar ile korunan temel insan haklarına ilişkindir. Daha açık bir ifade ile Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru, yurttaşların Anayasa ile temin edilen temel hak ve özgürlüklerinden birinin yahut birkaçının kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiası ile ilgilidir. Bu şekilde, Mahkeme, şikâyete konu kamu gücünün anayasal hakları ihlal edip etmediğini denetlerken hem yurttaşın temel hak ve özgürlüklerini korumakta hem de devletin hukuk düzeninin üzerine inşa edildiği temel olan Anayasa'yı korumaktadır (Hamdemir, 2018, s. 25, 35-37).

Türkiye'de 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliğinde 148. maddeye eklenen üç, dört ve beşinci fıkralar ile Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruları inceleme yetkisi verilmiştir. Anayasa'da yapılan bu değişikliğin ardından kanun koyucu, 2011 yılında kabul edilen 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 45 ila 51. maddeleri arasında da bireysel başvuruya dair detaylar düzenlemiştir (Aydın, 2011, s. 122; Göztepe, 2011, s. 14-15). Göztepe (2011), söz konusu düzenlemelerin temel amacının, insan haklarına yönelik ihlal başvurularının iç hukuk yollarıyla çözülmesine ağırlık verilerek, AİHM nezdindeki başvuruların azalmasını sağlamak olduğuna değinmektedir (s. 15). Bireysel başvuru mekanizmasının, AİHS denetim mekanizması ile organik bir bağı bulunduğunu (Göztepe, 2011, s. 15) 6216 sayılı Kanun'da yer verilen “Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir” (6216 sayılı Kanun, 2011: 45/1) hükmünde de anlamak mümkündür. Bununla birlikte, “İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir” (6216 sayılı Kanun, 2011: 45/2) hükmünde, AİHM nezdinde yapılacak başvurularda olduğu gibi Anayasa Mahkemesi'ne yapılacak başvurularda da olağan hukuk yollarının tükenmiş olması şartı görülmektedir.

Bireysel başvuru mekanizmasının düzenlenmesiyle birlikte, daha önce AİHM nezdinde verilen ihlal kararlarına benzer nitelikteki Anayasa Mahkemesi kararları söz konusu olmaya başlamıştır. Bu çalışmaya konu S.E. kararı da benzer şekilde oluşmuştur. Şöyle ki başvuru, S.E.'nin kamu görevlilerinin ihmali ile kadına yönelik şiddet karşısında koruyucu/önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmaması sonucunda öldürüldüğü; olayda ihmali bulunan kamu görevlileri hakkında cezai takibat yapılmaması ve fail hakkında orantılı bir ceza verilmemiş olması nedeniyle yaşam hakkının ihlal

edildiği iddialarına ilişkindir. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu 29.09.2021 tarihli kararında, yapılan incelemeler sonucunda kamu görevlilerine ilişkin süreç yönünden Anayasa'nın 17. Maddesi ile temin edilen yaşam hakkının koruma ve etkili soruşturma yükümlülüğü bakımından ihlal edildiği kanaatine ulaşıldığını açıklamıştır (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 1, 178).

Anayasa Mahkemesi'nin kararı ile Türkiye'de ilk defa devletin ve idarenin, kadına yönelik şiddetle mücadele ve kadın cinayetlerini önlemeye dair yükümlülüğünün bulunduğu yönünde bir üst yargı kararı söz konusu olmuştur. Zaten Anayasa Mahkemesi de ilgili kararında, daha önce AİHM nezdinde görülmüş olan kadına yönelik şiddete ilişkin davalarda alınan kararları da işaret etmiştir. Anılan kararlar ise şöyledir: “*Opuz/Türkiye*, B. No: 33401/02, 9/6/2009; *M.G./Türkiye*, B. No: 646/10, 22/3/2016; *Halime Kılıç/Türkiye*, B. No: 63034/11, 28/6/2016 ve *Civek/Türkiye*, B. No: 55354/11, 23/2/2016” (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 92).

4.1. Karara Konu Olay ve Başvuru Süreci

Başvurucu T.A.'nın kızı İzmir ilinde ikamet eden ve akademisyen olarak görev yapan S.E., 26.08.2011 tarihinde V.A. isimli erkek ile evlenmiştir. Bu evlilikten 19.04.2012 tarihinde müşterek bir çocuk dünyaya gelmiştir. S.E., 12.06.2013 tarihinde İzmir 2. Aile Mahkemesi'nde evlilik birliğinin temelden sarsıldığı iddiasıyla boşanma davası açmıştır. Mahkeme, 01.07.2013 tarihinde çiftin boşanmasına, müşterek çocuğun velayetinin anneye verilmesine, babanın ise her hafta sonu çocuk ile görüşmesine karar vermiştir. Boşanma davasına dair süreç devam ederken 21.06.2013 tarihinde V.A., S.E.'yi telefon ile arayarak küfür ve hakaretler etmiş, ayrıca ölüm tehdidinde bulunmuştur. Aynı gün söz konusu telefon görüşmesinin ardından V.A., S.E.'nin evinin önüne gelmiş ve burada tehditlerde bulunmaya devam etmiştir. Olayın ardından müşteki sıfatıyla ifade veren S.E., V.A.'nın ısrarla müşterek çocuğu görmek istediğini ve evlerini yakma tehdidinde bulunduğunu, bunun üzerine müşterek çocuk ile V.A.'nın aracına bindiğini beyan etmiştir. Araç içerisinde V.A.'nın sözlü şiddet ve tehditleri devam

etmiş, S.E. çocuğun eşyalarını alma bahanesiyle evine gitmiş ve burada kolluk kuvvetlerini aramıştır. Polis ekiplerinin olay yerine intikal etmesi üzerine V.A., evin önünden ayrılmıştır (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 10-12).

Olayın ardından S.E., V.A.'dan şikayetçi olmuştur. Bunun üzerine, kolluk tarafından 6284 sayılı Kanun'un 5. maddesi uyarınca hâkim onayına sunulmak üzere önleyici tedbir kararı alınmıştır. İzmir 15. Aile Mahkemesi, 6284 sayılı Kanun'un 4. maddesinde öngörülen şartların oluşmadığına; 5. maddenin 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca V.A.'nın, S.E.'ye yönelik olarak şiddet tehdidi, hakaret ve aşağılamayı içeren söz ve davranışlarda bulunmaması yönünde önleyici tedbir alınmasına; tedbirin 1 ay süreyle uygulanmasına; başkaca tedbire gerek olmadığına karar vermiştir. Mahkeme'nin bu kararının 02.07.2013 tarihinde S.E. ve V.A.'ya tebliği yapılmıştır. Ayrıca kolluk amirinin olaya ilişkin bilgi aktardığı Cumhuriyet savcısının talimatı üzerine, İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı V.A. hakkında hakaret ve tehdit suçu isnadı ile 09.09.2013 tarihinde iddianame düzenlemiş; İzmir 4. Sulh Ceza Mahkemesi'nde dava açılmıştır (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 13-16).

20.09.2013 tarihinde V.A., ebeveyn görüşmesinin ardından müşterek çocuğu teslim etmek üzere S.E.'nin işyerine gitmiş ve gerek buraya gitmeden önce telefonla arayarak gerekse işyerinde yüz yüze hakaretlerde ve tehditlerde bulunmuştur. S.E.'nin ihbarı üzerine işyerine polis ekipleri intikal etmiş ve taraflar Buca Polis Merkezine götürülmüştür. S.E., burada müşteki sıfatı ile verdiği ifadesinde yaşamının tehlikede olduğunu, V.A.'nın kendisini sözlü ve yazılı olarak tehdit ettiğini beyan etmiş ve tehdit içerikli mesaj kayıtları da polis tutanağına eklenmiştir. Buca Polis Merkezi Amirliği, 6284 sayılı Kanun uyarınca koruyucu/önleyici tedbirlerin alınması için mahkemeye tahkikat evraklarını sunmuştur. 24.09.2013 tarihinde İzmir 2. Aile Mahkemesi, 6284 sayılı Kanun'un 5. maddenin 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca V.A.'nın, S.E.'ye yönelik olarak şiddet tehdidi, hakaret ve aşağılamayı içeren söz ve davranışlarda bulunmaması yönünde önleyici tedbir alınmasına; tedbirin 1 ay süreyle uygulanmasına; başkaca tedbire gerek olmadığına

karar vermiştir. Mahkeme kararı 29.09.2013 tarihinde S.E.'ye tebliğ edilmiştir. Ancak dosya içeriği ve Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi üzerinden yapılan incelemede V.A.'ya tebliğ yapıp yapılmadığı tespit edilememiştir (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 17-20).

14.11.2013 tarihinde S.E., V.A.'nın işyerine gelmesi üzerine polisi arayarak yardım istemiştir. Polis ekipleri tarafları Buca Polis Merkezine götürmüştür. S.E. burada verdiği ifadesinde V.A.'nın hakaret ve tehditlerine devam ettiğini beyan etmiş; yazılı mesaj yoluyla yapılan hakaret ve tehditler kayıt altına alınmıştır. Buca Polis Merkezi, 6284 sayılı Kanun uyarınca koruyucu/önleyici tedbirlerin alınması için ilgili mahkemeye tahkikat evraklarını sunmuştur. İzmir 16. Aile Mahkemesi 15.11.2013 tarihinde 5. maddenin 1. fıkrasının (a), (c) ve (f) bentleri uyarınca bir ay koruyucu/önleyici tedbir uygulanmasına karar vermiştir. Mahkeme kararında ayrıca, V.A.'nın tedbirlere aykırı davranışlarda bulunması halinde zorlama hapis cezasının uygulanacağı belirtilmiştir. Söz konusu karar 21.11.2013 tarihinde S.E.'ye tebliğ edilmiştir. Ancak V.A.'nın ikamet ettiği Bayraklı ilçesi Emniyet Müdürlüğü tarafından İzmir 16. Aile Mahkemesi'ne gönderilen yazıdan, bu kararın şiddet uygulayana tebliğ edilmediği anlaşılmıştır (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 22-26).

V.A. hakkında İzmir 4. Sulh Ceza Mahkemesi'nde açılan hakaret ve tehdit davasının 29.11.2013 tarihinde duruşması yapılmıştır. V.A.'ya usulüne uygun tebliğ yapılmış olmasına karşın bu duruşmaya katılmadığı için hakkında zorla getirme kararı verilmiştir. S.E. bu duruşma sırasında yaşamının tehlikede olduğunu, V.A.'nın koruma kararlarını ihlal ettiğini, müşterek çocuk ile ilişkisinin sonlanması gerektiğini beyan etmiştir. Aynı gün taleplerine ilişkin olarak İzmir Barosu Kadın Hakları Danışma ve Hukuk Araştırmaları Merkezi aracılığıyla İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına şikâyet dilekçesi vermiştir (T.A.[GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 28).

15.12.2013 tarihinde V.A., müşterek çocuk ile ilişki kurmak üzere saat 10:00 sularında S.E.'nin

evine gitmiş, çocuk uyuduğu için bir müddet dışarıda beklemiştir. V.A. daha sonra müşterek çocuğu almış ancak bir süre sonra altını kirlettiği bahanesiyle S.E.'nin evine gitmiştir. Burada taraflar arasında çıkan tartışma üzerine V.A., müşterek çocuğun da bulunduğu ortamda S.E.'yi darp etmiş, boğazını sıkışmış ve mutfaktan aldığı bıçak ile göğüs bölgesine birden çok darbeye bulunarak öldürmüştür. V.A., olayın ardından evden ayrılırken S.E.'nin cüzdanı ve cep telefonunu da yanına almıştır. Daha sonra yapılan incelemede V.A.'nın, S.E.'nin banka kartları ile bir miktar para çektiği; annesi T.A.'nın telefonuna S.E.'nin ağzından müsait olmadığı yönünde mesaj gönderdiği anlaşılmıştır. Başvurucu T.A. ifadesinde, kızının telefonundan gelen mesajdaki imla hatalarından şüphelendiğini ve evine giderek, kapıyı açmaya çalıştığını ancak başaramadığını beyan etmiştir. Daha sonra civardaki hastaneleri araştırmak üzere buradan ayrılmıştır (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 32-37).

V.A., olay yerinden ayrıldıktan birkaç saat sonra ablası G.A.'ya öldürme fiilini gerçekleştirdiğini açıklayan bir mesaj göndermiştir. Bunun üzerine G.A. kolluk kuvvetlerini arayarak ihbarda bulunmuştur. Olay yerine intikal eden jandarma ekipleri kapının kilidini kırarak içeri girmiş ve koridor zemininde S.E.'nin cansız bedenini bulmuştur. Olay yerinde gerekli incelemeler yapılmış, deliller fotoğraflanarak gerekli tutanaklar hazırlanmış, tanık ifadeleri alınmış ve otopsi işlemleri yapılmıştır. V.A. öldürme fiilini gerçekleştirdikten sonra bir süre saklanmış ve 23.12.2013 tarihinde kolluk kuvvetlerine giderek teslim olmuştur. Daha sonra İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı V.A. hakkında kasten öldürme, tehdit ve hakaret suçlarından iddianame düzenlemiştir. V.A.'ya isnat edilen hakaret, tehdit, hırsızlık ve kasten öldürme suçlarına ilişkin dosyalar birleştirilerek İzmir 6. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılama süreci başlatılmıştır. O tarihteki adıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (kısaca Bakanlık olarak anılacaktır) da söz konusu yargı sürecini takip etmiştir (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 38-42).

29.09.2015 tarihinde İzmir 6. Ağır Ceza Mahkemesi, V.A.'ya isnat edilen suçların kuşkuya

yer bırakmayacak şekilde gerçekleştiği sonucuna ulaşmıştır. Mahkeme, söz konusu cinayetin önceden tasarlanarak işlenmediğine kanaat getirmiş ve sanık hakkında Türk Ceza Kanunu'nun 81. maddesi uyarınca müebbet hapis cezası kararı vermiştir. Bununla birlikte, Mahkeme, Türk Ceza Kanunu'nun 62. maddesi uyarınca ceza indirimi uygulayarak 25 yıl hapis cezasına hükmetmiştir. Yine aynı yargılama sonucunda V.A. hakkında öldürme fiili dışında isnat edilen diğer suçlardan hakaret için 6 ay 7 gün; tehdit için 1 yıl 7 gün; hırsızlık için 1 yıl 10 ay 15 gün hapis cezası kararları verilmiştir. Söz konusu Mahkeme'nin kararında yaptığı ceza indiriminin yerinde olmadığı iddiası ile Bakanlık, İzmir Barosu Başkanlığı ve Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği tarafından temyiz başvurusu yapılmıştır. Ancak Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 13.02.2018 tarihli kararında ceza indirimi ile verilen mahkûmiyet hükmünü onamıştır (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 43-44).

Başvurucu T.A., yukarıda aktarılan süreç boyunca S.E. hakkında verilmiş olan koruyucu/önleyici tedbir kararlarını almış olan aile mahkemesi hâkimleri ile tehdit suçuna ilişkin yargılamaya bakan hâkim ve yine söz konusu süreçte İzmir Adliyesinde görev yapan savcılar hakkında -şikâyet tarihindeki adıyla- Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK)'na şikâyette bulunmuştur. Başvurucunun şikâyetindeki temel iddiaları ise S.E.'ye yönelik küçük düşürücü, yalnızlaştırıcı ifadeler kullanılması; hayati tehlike oluşturması nedeniyle V.A.'nın müşterek çocuk ile ilişkisinin kesilmesi talebine yönelik işlem yapılmaması; durumun vahameti ile bağdaşmayan, hafif tedbir kararları almaları; tedbir kararlarının infazını takip etme görevini yerine getirmemeleridir. HSYK Genel Sekreterliği, T.A.'nın söz konusu şikâyetinin işleme konulamayacağına kanaat getirmiştir. T.A., bu kararın yeniden incelenmesi talebinde bulunmuştur. HSYK Üçüncü Dairesi kararın kaldırılmasına neden olacak bir durum bulunmadığı için reddetmiştir. T.A. son olarak yeniden inceleme talebinin reddedilmesine itiraz etmiştir. Ancak HSYK Genel Kurulu, ret kararının yerinde olduğuna kanaat getirmiştir. Başvurucu T.A., HSYK nezdinde sunduğu şikâyetlerin reddedilmesi üzerine, anayasal

haklarının ihlal edildiği iddiası ile bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi, 19.06.2018 tarihinde söz konusu başvuruyu reddetmiştir. Zira HSYK kararlarına karşı yargı yolu kapalıdır (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 45-50).

Başvurucu T.A., yukarıda aktarılan süreç boyunca Buca Polis Merkezinde görev yapan polis ve memurlar ile Buca İlçe Jandarma Komutanlığında görev yapan bir jandarma hakkında, İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı'na cezalandırılmaları talebi ile dilekçe sunmuştur. Başvurucunun dilekçesinde kısaca, şikâyet edilen kamu görevlilerinin 6284 sayılı Kanun ile öngörülen koruyucu/önleyici tedbirlerin etkin biçimde uygulanması konusundaki görevlerini gerektiği gibi yerine getirmediği ileri sürülmektedir. Söz konusu kamu görevlileri hakkında soruşturma açılmasına karar vermekle yetkili olan Buca Kaymakamlığı, 27.03.2017 tarihli kararında soruşturma izni talebini reddetmiştir. Başvurucu T.A., söz konusu karara itiraz etmiştir. İzmir Bölge İdare Mahkemesi 1. İdari Dava Dairesi ise 07.06.2017 tarihinde T.A.'nın bu itirazını mevcut belgelerin isnat edilen fiiller hakkında soruşturma yapılmasını gerektirecek yeterlilikte olmadığı gerekçesiyle reddetmiştir (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 51-53).

Başvurucu T.A. son olarak, İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı'na, yukarıda aktarılan süreç boyunca görev yapan Bakanlığın eski İzmir il müdürünün cezalandırılması talebi ile başvurmuştur. 27.05.2014 tarihli bu dilekçede, şikâyet edilen kamu görevlisinin 6284 sayılı Kanun'da öngörülen kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve koruyucu/önleyici tedbirlerin etkin biçimde uygulanması için takip edilmesi ve mağdura destek hizmeti verilmesi konusundaki görevlerini yerine getirmediği ileri sürülmüştür. 25.05.2017 tarihinde konu ile ilgili bir ön inceleme raporu hazırlanmıştır. Bu raporda, S.E. lehine verilmiş tedbir kararlarının ŞÖNİM kayıtlarına girmediği; somut durumdan haberdar olduğu; şikâyet edilen kamu görevlisinin olayın gerçekleştiği süreçte yurt dışında olduğu; kurum yetkililerinin S. E. ile iletişime geçmediği; somut durumun ŞÖNİM tarafından riskli olaylar kategorisine alınmadığı; S.E.'nin ŞÖNİM'e başvuruda bulunmamış olduğu bilgilerine yer verilmiştir. Şikâyet edilen kamu

görevlisi hakkında soruşturma açılmasına karar vermekle yetkili İzmir Valiliği İl İdare Kurulu, bahsi geçen inceleme raporuna dayanan 26.05.2017 tarihli kararında soruşturma izni talebini reddetmiştir. Başvurucu T.A., bu karara itiraz etmiştir. Ancak İzmir Bölge İdare Mahkemesi 1. İdari Dava Dairesi, 06.07.2017 tarihinde söz konusu itirazı, mevcut belgelerin isnat edilen fiiller hakkında soruşturma yapılmasını gerektirecek yeterlilikte olmadığı gerekçesiyle reddetmiştir (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 54-56).

4.2. Anayasa Mahkemesi'nin Kararı

Başvurucu T.A. yukarıda aktarılan itiraz süreçlerinin tamamlanması nedeniyle, Anayasa Mahkemesi'ne yasal süresi içerisinde bireysel başvuruda bulunmuştur (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 57). Mahkeme 29.09.2021 tarihli toplantıda başvuruyu incelemiştir. Buna göre, Anayasa'nın 5. maddesi gereği, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini korumanın sosyal bir hukuk devletinin temel görevlerinden biri olduğu ve yaşam hakkının Anayasa'nın 17. maddesi ile teminatlı olduğunu göz önünde bulundurularak, ilgili başvuru yaşam hakkı bağlamında değerlendirilmiştir (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 101-103). Bununla birlikte, başvuru birden fazla süreci esas almaktadır. Başvurucunun, yukarıda aktarılan süreçte görevli hâkim ve savcılara yönelik olarak yaptığı bireysel başvuru daha önce karara bağlanmış olduğundan, ayrıca bir değerlendirme yapılmamıştır. Başvurucunun, yukarıda aktarılan süreçte görevli kolluk kuvvetleri ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü personelinin görevlerini yerine getirmedikleri iddiasına yönelik olarak yaptığı bireysel başvuru, yaşam hakkı bağlamında koruma ve etkili soruşturma yükümlülüğü çerçevesinde incelenmiştir. Son olarak başvuruya esas süreçlerden biri de fail V.A.'ya ceza yargılaması neticesinde uygulanan takdiri indirim hükümlerinin haksız olduğu iddiasına ilişkindir. Anayasa Mahkemesi, bu süreci etkili soruşturma yükümlülüğü bağlamında incelemiştir (T.A.[GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 105-107).

Anayasa Mahkemesi'nin kabul edilebilirlik yönünden yaptığı ilk inceleme, fail V.A. hakkında

yürütülen ceza soruşturmasına ilişkin süreç yönünden olmuştur. Burada Mahkeme, yaşam hakkının usul boyutuna odaklanmış ve ölüm olayının tüm boyutlarının aydınlatılmasını içeren etkili bir soruşturma ve kovuşturma süreci yürütülüp yürütülmediğini incelemiştir. Zira Anayasa Mahkemesi'nin böylesi bir başvuru hakkındaki yükümlülüğü, hukuk devletine ve Anayasa hükümlerine bağlılığı; makul bir süre içerisinde ceza yargılaması yürütülüp yürütülmediğini incelemektir. Delillerin değerlendirilmesi ise bu konuda yetkili idari ve yargısal makamların görevidir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi yaptığı incelemede, kolluk kuvvetlerinin, öldürme olayının ihbarı üzerine makul bir süre içinde olay yerine intikal ettiğini, gerekli tutanakların tutulduğunu ve işlemlerin yapıldığını, tanık ifadelerine başvurulduğunu ve kriminal incelemenin gerçekleştirildiğini tespit etmiştir. Daha sonra, fail V.A.'nın kolluk kuvvetlerine teslim olmasının ardından, öldürme olayının seyrini aydınlatacak soruşturma süreci de bundan sonraki kovuşturma süreci de eksiksiz şekilde gerçekleştirilmiştir. Ceza yargılaması süreci, öldürme olayının gerçekleştiği andan itibaren iki yıldan kısa bir sürede mahkûmiyet hükmü ile sonuçlanmıştır. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay süreci ile beş yıl gibi bir sürede nihayet bulan bu silsilenin, makul bir sürede tamamlandığına kanaat getirmiştir. Son tahlilde, başvurunun bu kısmı açısından, yürütülen ceza soruşturmasında yaşam hakkının usul boyutuna ilişkin bir ihlal bulunmadığına; söz konusu iddianın açıkça dayanaktan yoksun olması bağlamında kabul edilemez olduğuna karar verilmiştir (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 108-118, 126-127).

Anayasa Mahkemesi'nin kabul edilebilirlik yönünden yaptığı diğer inceleme kamu görevlilerine yönelik ihlal iddiaları hakkındadır. Mahkeme'nin içtihat bağlamındaki değerlendirmesine göre, yaşam hakkı ve/veya vücut bütünlüğünün ihlalinde, kasten sebep olma halinin söz konusu olmadığı durumlar için pozitif yükümlülük, daima olayda ihmali olan kamu görevlileri hakkında ceza davası açılmasını gerektirmemektedir. Böylesi hallerde, mağdurlara hukuki ve idari -ve disiplin ile ilgili- hukuk yollarının açık olması da yeterli olabilmektedir. Ancak kasıtlı

olmayan fiiller ile gerçekleşen ölüm olaylarında, kamu görevlilerinin muhakeme hatası yahut dikkatsizliği aşan kusuru olması halinde ceza soruşturması yürütülmesi gereklidir. Daha açık bir ifade ile yetkili kamu makamları, tehlikeli bir faaliyetin olası sonuçlarının farkında olmalarına rağmen, kendilerine verilen yetkiler bağlamında muhtemel riskleri bertaraf etmek üzere gerekli ve yeterli önlemleri almayarak kişilerin yaşamının tehlikeye girmesine neden olmuşsa, ceza soruşturması yürütülmelidir. Bununla birlikte, yaşam hakkına dair pozitif yükümlülüğün ihlal edildiği iddialarında, hangi yargısal yolların tüketildiğinin tespit edilmesi de gerekmektedir. Bu tespitin yapılabilmesi, başvurunun esas yönünden incelenmesiyle mümkün olmaktadır. Bu nedenle, Anayasa Mahkemesi, kamu görevlilerine ilişkin süreç yönünden ihlal iddialarının açıkça dayanaktan yoksun olmadığı için kabul edilebilir olduğuna kanaat getirmiştir (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 128-131).

Esas yönünden yapılan incelemede Anayasa Mahkemesi, bir insan hakkı ihlali olarak kadına yönelik şiddetin toplumsal bir sorun olduğuna ve devletin koruyucu/önleyici yükümlülüğüne ilişkin ödevlerine tekrarlar yer vermiştir. Bununla birlikte, yukarıda da aktarılmış olan yürürlükteki mevzuatın, kadına yönelik şiddeti ve kadın cinayetlerini önleme konusunda yeterli bir hukuki altyapı oluşturduğu görüşüne de yer verilmiştir. Bu nedenle, Mahkeme'nin somut olay açısından değerlendirdiği husus, ilgili kamu makamlarının S.E.'nin ayrıldığı erkek V.A. tarafından öldürülmesi riskinin farkında olup olmadıkları yahut bunun -öngörülebilirlik anlamında- gerekli olup olmadığı; böylesi bir durum söz konusuysa eğer kamu görevlilerinin yetkileri bağlamında gerekli tedbirleri etkin biçimde uygulayıp uygulamadıkları olmuştur (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 143-145). Somut olay bağlamında, 21.06.2013 tarihinde gerçekleşen ilk tehditte, S.E.'nin V.A. tarafından öldürüldüğü güne kadar geçen süreç boyunca S.E. lehine alınan birden fazla tedbir kararı söz konusudur. İlgili kararların hepsinin ŞÖNİM'e tebliğ edildiği de bilinmektedir. Anayasa Mahkemesi, kadına yönelik şiddeti önlemekle görevli ve iş birliği içinde hareket etmesi

beklenen kamu makamlarının, S.E.'nin yaşamının gerçek ve yakın bir tehlike nedeniyle risk altında bulunması durumundan haberdar olduğunun altını çizmiştir. Bu nedenle de Mahkeme, ilgili kamu makamlarının, S.E.'nin yaşamını tehdit eden gerçek ve yakın bir saldırı riskiyle karşı karşıya kaldığını tahmin edebilecek konumda bulunduğu şüpheye yer bırakmayacak kadar açık bir şekilde ortada olduğuna kanaat getirmiştir (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 149-150).

Anayasa Mahkemesi, kolluk görevlilerinin somut süreçteki yükümlülükleri yönünden yaptığı incelemede, S.E. tarafından yapılan ihbarların tümünde olay yerine makul sürede ulaşıldığına değinmiştir. Bununla birlikte, kolluk, gerekli tahkikatları yaparak dosyayı Aile Mahkemesine iletme yükümlülüklerini de yerine getirmiştir. Kolluk görevlileri ayrıca, 21.06.2013 gerçekleşen ilk olayın ardından 6284 sayılı Kanun çerçevesinde geçici uzaklaştırma (5. madde 1/d) kararı alarak hâkim onayına sunmuşsa da yetkili mahkeme şiddet ve hakaret tehdidinde bulunmama (5. madde 1/a) tedbirini yeterli görmüştür. Bu ilk olayda, kolluk görevlilerinin alınan tedbir kararını S.E.'ye de V.A.'ya da tebliğ ettiği bilinmektedir. Ancak 20.09.2013 tarihindeki ikinci olaydan sonra alınan tedbir kararının V.A.'ya tebliğinin yapıp yapılmadığı bilinmemektedir. 14.11.2013 tarihindeki üçüncü olayın ardından alınan tedbir kararının ise tebliğ edilmediği bilinmektedir. Bu durumdan, kolluğun tebliğ ve takip yükümlülüğünü tam olarak yerine getirmediği anlaşılmaktadır (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 153-155).

Anayasa Mahkemesi, 6284 sayılı Kanun'un ve Yönetmeliğin, kadına yönelik şiddetin önlenmesi bağlamında, ilgili kamu makamlarına, koruyucu/önleyici tedbirlerin derhal alınabilmesi için resen harekete geçebilme ve hatta delile dahi gereksinim duymama gibi geniş yetkiler sağladığının altını çizmiştir. Bununla birlikte, Mahkeme, ŞÖNİM'in de 6284 sayılı Kanun uyarınca kadına yönelik şiddetle mücadele alanında uygulanacak tedbirlerin etkin bir şekilde işlemesi için özel olarak kurulmuş bir idari birim olduğunu tekrar etmiştir. Ancak S.E.'nin öldürülmesi ile sonuçlanan süreç boyunca, ŞÖNİM'in mağdur ile hiç iletişime

geçmediği bilinmektedir (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 157-159). Anayasa Mahkemesi, S.E.’nin öldürülmesinin müşterek çocuk ile V.A.’nın görüşmesi sırasında gerçekleşmesi konusunda da idare açısından öngörülebilir risklerin bulunduğunu ve yeterli önlemlerin alınmadığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Eski eşle temasın azaltılması için ebeveyn görüşmesinin refakatçi eşliğinde yapılması, görüşmenin sınırlandırılması ya da tümüyle kaldırılması gibi tedbirlerin alınabilmesi adına ilgili kamu makamlarının resen adli makamlara başvuru yapması imkân dâhilindedir. Bu bağlamda öldürme olayının ebeveyn görüşmesi için müşterek çocuğun teslimi esnasında gerçekleştiği dikkate alındığında ilgili kamu makamlarının somut süreci gözeterek müşterek çocuğun teslimi veya ebeveyn görüşmesi ile ilgili bir değerlendirme yapmamış olması da hayati tehlikenin önlenmesi için gereken önlemlerin alınmadığına, 6284 sayılı Kanun’un etkin ve pratik bir şekilde uygulanmasına yönelik adım atılmadığına işaret eden bir diğer ciddi ihmal/özensizliktir” (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 160).

Anayasa Mahkemesi, esas yönünden yaptığı inceleme nihayetinde, somut süreç boyunca kamu görevlileri tarafından makul adımlar atılmadığına, S.E.’nin yaşam hakkının, koruma yükümlülüğü yönünden ihlal edildiğine kanaat getirmiştir. Bu aşamada Mahkeme’nin son değerlendirmesi, bireysel başvuru yoluna gidilmesi için idari personel özelinde olayla ilgili olağan yargı yolunun tüketilip tüketilmediği olmuştur. Daha açık bir ifade ile somut süreçte koruyucu/önleyici tedbirleri etkin bir şekilde uygulamakta başarısız olan kamu makamlarının, pozitif yükümlülüğüne dair bir yargısal tepki -ceza soruşturması- ile karşılaşp karşılaşmadığına bakılmıştır. Yukarıda da aktarıldığı üzere, kızının ölümü ile sonuçlanan süreç boyunca kamu personelinin ihmali olduğunu ileri süren başvuru T.A., bu konuda gerekli başvuruları yapmıştır. Ancak ilgili birimler, soruşturma izni vermemiş ve itiraz mercileri de soruşturma izni verilmemesi yönündeki işlemleri onaylamıştır. Böylece, başvuru açısından olağan yargı yolu tükenmiştir (T.A.[GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 161-169). Anayasa Mahkemesi’nin kararında, soruşturma izni prosedürünün kamu görevlerinde aksaklık yaşanmaması için öngörülen bir prensip olduğuna,

ancak bunun hassas bir alanla da ilişkili olduğuna şu şekilde değinildiği görülmektedir:

“Soruşturma izni verilmesi usulünün ilgili kişilerin cezai sorumlulukları açısından asıl değerlendirmeyi yapacak olan soruşturma ve yargılama makamlarının önüne çıkmalarına engel olmak adına kullanılmaması gerekmektedir. Soruşturma izni prosedürü (...) kamu görevlilerinin ceza soruşturmasından muaf tutulduğu izlenimini oluşturacak biçimde uygulanmamalıdır. Aksi bir uygulama, bu tür olaylarda kamu gücünü kullanan görevlilerin olası cezai sorumluluklarının ortaya çıkmasının engellenmek istendiği şüphesini doğurabilir. Kişilerin yaşamı ile vücut bütünlüğü üzerinde ortaya çıkan risklerin en aza indirilmesi ve gerekli önlemlerin alınması konusunda sorumluluğu bulunan kişilerin tespit edilebilmesi ve tespit edilen sorumluluklar karşısında devletin göstereceği yargısal tepki, benzer olayların yaşanmaması bakımından da önem taşımaktadır” (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 169).

Son tahlilde, Anayasa Mahkemesi, kamu personeline ilişkin süreç yönünden S.E.’nin yaşam hakkının, koruma ve etkili soruşturma yükümlülüğü bağlamında ihlal edildiğini şu şekilde açıklamıştır:

“S.E.nin eski eşi tarafından öldürülmesi olayında kamu görevlilerinin basit bir hata ya da dikkatsizliği aşan ihmallerinin/kusurlarının bulunduğu, ciddi/yakın riskin varlığına karşın etkin ve pratik önlemlerin alınmasında yetersiz kalındığı, özetle kamu görevlilerinin eylemleri/eylemsizlikleri ile bağlantılı olarak yaşamı koruma yükümlülüğünün ihlal edildiği sonucuna ulaşıldığından kamu görevlileri hakkında soruşturma izni verilmemesinin (...) sorumluların ortaya çıkarılmasının engellenmesinin yaşam hakkı kapsamında etkili ceza soruşturması yürütülmesi yükümlülüğü bakımından ihlal sonucu doğurduğu kanaatine ulaşılmıştır” (T.A. [GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 170).

Yukarıda da aktarıldığı üzere, söz konusu başvuruya esas süreç, İzmir Bölge İdare Mahkemesi 1. İdari Dava Dairesince T.A.’nın itiraz taleplerinin reddedilmesi ile sonuca bağlanmıştır. Bu nedenle, Anayasa Mahkemesi, yeniden yargılama yapılması için kararın bir örneğinin İzmir Bölge İdare Mahkemesi 1. İdari Dava Dairesine gönderilmesi gerektiğini belirtmiştir. Son olarak, ihlal kararının gereğinin yerine getirilebilmesi için yürütülecek soruşturma süreci ile hangi kamu makam ve görevlilerinin sorumluluklarının bulunduğunu

saptama konusunda takdir ve yetkiye sahip olan İzmir Valiliği ile İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına da kararın bir örneğinin gönderileceği açıklanmıştır (T.A.[GK], B. No: 2017/32972, 29/9/2021: 171-179).

Sonuç ve Değerlendirme

Başta yaşam hakkı olmak üzere, bireylerin sahip olduğu temel insan hak ve özgürlükleri, devlete koruma ve dokunmama konusunda çeşitli ödevler yüklemektedir. Bu durum, kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri bağlamında hassas ve yaygın bir ihlal alanı oluşturması nedeniyle, devletin koruyucu/önleyici tedbirler alma ve uygulama yükümlülüğü bulunmaktadır. Türkiye özelinde bu ödevin kabul edildiği -ve halen tarafı olduğu- en temel uluslararası anlaşma Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'dir. Bu konudaki detaylı iç hukuk düzenlemeleri ise 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve bu Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği ile yapılmıştır. Söz konusu mevzuat, kadına yönelik şiddeti -ve kadın cinayetlerini- önleme noktasında idareye açık bir şekilde bazı ödevler yüklemektedir.

Türkiye daha önce devletin kadına yönelik şiddeti ve kadın cinayetlerini önleyemediği -ve dolayısıyla kadın yurttaşın yaşam hakkını koruyamadığı- gerekçeleriyle AİHM nezdinde birden fazla kere yargılanmış ve tazminat cezasına çarptırılmıştır. Bu konudaki davaların ilki ise *Opuz vs. Türkiye* davası olmuş; AİHM bu davadan itibaren kadın cinayetlerini yalnızca yaşam hakkının ihlali açısından değil, ayrımcılık yasağının ihlali açısından da değerlendirmeye başlamıştır. Bugüne dek AİHM nezdinde verilen ihlal kararlarının bir benzeri 29.09.2021 tarihinde Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu tarafından da verilmiştir. Mahkeme'nin söz konusu kararı, Türkiye'de kadına yönelik şiddeti -ve dolayısıyla kadın cinayetlerini- önlemenin devletin yükümlülüğü olduğunu ve bu yükümlülük bakımından bir hak ihlalinin yaşandığını açıklayan ilk karar olması nedeniyle önemlidir. Böylesi bir kararın Anayasa Mahkemesi özelinde ilk olmasının temel nedeni ise Türkiye'de bireysel başvuru mekanizmasının henüz 2010 yılında anayasal statü kazanması ile ilgilidir.

Karara konu olay, T.A. isimli başvuru sahibinin, olağan kanun yollarının tükenmesinin ardından, kızı S.E.'nin ölümünde kamu makamlarının ihlali olduğu iddiası ile bireysel başvuru yapması üzerine Anayasa Mahkemesi'ne taşınmıştır. Şöyle ki İzmir ilinde ikamet eden ve bir devlet üniversitesinde akademisyen olarak görev yapan S.E., 26.08.2011 tarihinde V.A. isimli erkek ile evlenmiştir. 19.04.2012 tarihinde bu evlilikten müşterek bir çocuk dünyaya gelmiştir. S.E. 12.06.2013 tarihinde evlilik birliğinin temelden sarsıldığı iddiasıyla boşanma davası açmış ve taraflar 01.07.2013 tarihinde boşanmıştır. V.A. isimli erkek gerek boşanma davası sürecinde gerekse boşanma gerçekleşikten sonra S.E.'ye yönelik olarak sistematik bir baskıda bulunmuş; küfür, hakaret ve ölüm tehditleri yönelmiştir. Bu şiddet eylemleri gerek telefon yoluyla yazılı ve sözlü olarak gerekse S.E.'nin evi ve işyeri gibi mekânlarda yüz yüze olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu olaylar her defasında kolluk kuvvetlerine yansımıştır.

Resmi kayıtlara göre ilk olayın gerçekleştiği 12.06.2013 tarihinden, S.E.'nin öldürüldüğü 15.12.2013 tarihine kadar geçen somut süreçte S.E. lehine üç ayrı zamanda koruyucu/önleyici tedbir kararları verilmiştir. Bu kararların her birinin S.E.'ye tebliğ edildiği bilinmektedir. Ancak V.A.'ya yalnızca ilk kararın tebliğ edildiği, üçüncü kararın ise tebliğ edilmediği kesin olarak bilinmektedir. İkinci kararın tebliğinin yapıp yapılmadığı ise tespit edilememiştir. Ayrıca 6284 sayılı Kanun uyarınca söz konusu tedbir kararları ŞÖNİM'e de bildirilmiştir. Kısacası ilgili kamu makamları, S.E.'nin yaşamına yönelik gerçek ve yakın bir riskin varlığından haberdardır. Bununla birlikte, ŞÖNİM yetkililerinin S.E. ile hiç iletişime geçmediği ve somut durumun riskli olaylar kategorisine alınmadığı da kesin olarak bilinmektedir. Bu şekilde devam eden somut süreç, 15.12.2013 tarihinde V.A.'nın müşterek çocuk ile haftalık ebeveyn görüşmesi esnasında S.E.'yi darp etmesi ve ardından birden çok bıçak darbesi ile yaralayıp öldürmesiyle sonuçlanmıştır. Öldürme fiilinin gerçekleşmesinden sonraki kolluk ve yargı süreci hukuken öngörüldüğü şekilde işlemiş ve yargılama

makul bir süre içerisinde mahkûmiyet hükmü ile sonuçlanmıştır.

Başvurucu T.A.'nın iddialarından ilki, somut süreç boyunca ilgili yargı görevlilerinin durumun vahametine uygun kararlar almadığı gerekçesi ile HSYK nezdinde yaptığı şikâyetlerin reddedilmesine ilişkindir. Anayasa Mahkemesi bu başvuruyu reddetmiştir, zira HSYK kararlarına karşı yargı yolu kapalıdır. Başvurucu T.A.'nın ikinci iddiası, somut süreç boyunca görevli kolluk kuvvetlerinin 6284 sayılı Kanun uyarınca öngörülen koruyucu/önleyici tedbirleri etkin bir şekilde uygulamamalarına ilişkindir. T.A. ilgili kolluk kuvvetleri hakkında ceza soruşturması yürütülmesi istemiyle gerekli başvuruları yapmış ve olağan kanun yolları tükenmiştir. Başvurucunun son iddiası, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın somut süreçte görev yapan İzmir il müdürünün 6284 sayılı Kanun uyarınca öngörülen koruyucu/önleyici tedbirleri etkin bir şekilde uygulamamasına ilişkindir. T.A. bu iddiasına ilişkin gerekli başvuruları yapmış ve olağan kanun yolları tükenmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin kabul edilebilirlik yönünden yaptığı ilk incelemede, başvurucunun kolluk kuvvetleri ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı personeli hakkındaki iddialarının esas yönünden incelenmeye uygun olduğuna karar verilmiştir.

Anayasa Mahkemesi söz konusu başvuruyu, Anayasa'nın 17. maddesi ile teminatlı yaşam hakkı kapsamında değerlendirmiştir. Bununla birlikte, kadına yönelik şiddetin yaygın bir toplumsal sorun olduğuna, bu konuda devletin koruyucu/önleyici tedbirler alma yükümlülüğü bulunduğuna da değinilmiştir. Mahkeme, karar metninde, koruyucu/önleyici tedbirlerin etkin bir şekilde yürütülemediği ve bu nedenle hak ihlalinin yaşandığı yönündeki benzer nitelikte AİHM kararlarını da anmıştır. Ancak yukarıda aktarıldığı üzere, AİHM nezdinde verilen bu kararlarda, hak ihlali yalnızca yaşam hakkı yönünden değil, ayrımcılık yasağı yönünden de değerlendirilmiştir. Ne var ki Anayasa Mahkemesi söz konusu davada, Anayasa'nın eşitlik ilkesini düzenleyen 10. maddesinin gerekçesinde ve 6701 sayılı Kanun'un 3. maddesinde yer verilen ayrımcılık yasağını, ihlal edilen temel haklar kapsamında değerlendirmemiştir.

Esas yönünden yapılan incelemenin nihayetinde Anayasa Mahkemesi, somut süreç boyunca kamu görevlileri tarafından makul adımlar atılmadığına ve S.E.'nin yaşam hakkının koruma yükümlülüğü yönünden ihlal edildiğine kanaat getirmiştir. Buna göre, S.E.'nin ayrıldığı erkek tarafından öldürülmesi olayında, kamu görevlilerinin basit bir hata yahut dikkatsizliği aşan ihmallerinin bulunduğu; gerçek ve yakın bir riskin varlığının bilinmesine karşın etkin önlemlerin alınmasında yetersiz kaldığına; kamu görevlilerinin eylem(sizlik)leri ile korunması gereken yaşam hakkının ihlal edildiğine karar verilmiştir. Ayrıca yukarıda aktarıldığı üzere, bireysel başvuru sürecinden önce, sorumlu kamu görevlilerinin tespiti ve haklarında ceza soruşturması yürütülmesine ilişkin başvuruda gerekli izinler verilmemiştir. Anayasa Mahkemesi, bu süreçle ilgili olarak, yaşam hakkı kapsamında etkili ceza soruşturması yürütülmesi yükümlülüğü bakımından ihlal sonucu doğduğuna da karar vermiştir. Olağan yargı yollarının tükendiği süreç İzmir Bölge İdare Mahkemesi 1. İdari Dava Dairesince sonuca bağlandığı için Anayasa Mahkemesi, kararın bir örneğinin buraya gönderilmesi gerektiğine kanaat getirmiştir. Son olarak, somut süreçte sorumlu kamu görevlilerinin saptanması noktasında takdir ve yetkiye sahip olan İzmir Valiliği ile İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına da kararın bir örneğinin gönderileceği belirtilmiştir.

Bu çalışmanın tamamlandığı Şubat 2022 itibarıyla yeniden yargılama süreci henüz sonuçlanmamış olduğu için yargısal ve idari kararların ne yönde olacağı belirsizdir. Ancak mevcut durumda, kadına yönelik şiddetin önlenmesi noktasında idarenin yükümlülüğünün ve bu yükümlülükten doğan sorumluluğunun yüksek yargı gündemine taşınmış olması önemli ve umut verici bir gelişmedir. Zira yürürlükteki mevzuatın geniş koruyucu/önleyici tedbir ve uygulamalar öngörmesine karşın Türkiye'de yalnızca 2021 yılında dahi 497 kadın cinayeti gerçekleşmiştir. Bu cinayetlerin %70'inde fail mevcut veya eski partnerdir. Söz konusu cinayetlerin öncesinde, öldürülen kadınların şiddetten korunma talebi ile yaptıkları başvurular hakkındaki verilerse yetersizdir.

KAYNAKÇA

- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982, 9 Kasım). *Resmî Gazete*, (Sayı: 17863 (mükerrer)). <https://www.mevzuat.gov.tr/#anayasa>
- 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun. (2011, 3 Nisan). *Resmî Gazete*, (Sayı: 27894). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6216.pdf>
- 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. (2012, 20 Mart). *Resmî Gazete*, (Sayı: 28239). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf>
- 6701 Sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu. (2016, 20 Nisan). *Resmî Gazete*, (Sayı: 29690). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6701.pdf>
- Aktan, İ. (2011). İnsan Hakları. Ö. Gökmen (Ed.), *Türkiye’de hak temelli sivil toplum örgütleri: sorunlar ve çözüm arayışları* (ss. 13-66). Ankara: Metis Yayınları.
- Aleman, C. (2015). Şiddet biçimleri. G. Acar-Savran (Çev.), *Eleştirel feminizm sözlüğü* (ss. 274-278). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Aydın, Ö. D. (2011). Türk anayasa yargısında yeni bir mekanizma: Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(4), 121-170.
- Bakırcı, K. (2015). İstanbul Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, (4), 133-204.
- Balkan, A. (2009). *İdarenin yargı dışı yollardan denetlenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bilgen, P. (1996). *İdare hukuku dersleri*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Budak, C. (2020). *Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik kamu politikası üretim sürecinde kadın milletvekillerinin etkileri (1983-2018)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Ceylan, N. A. (2017). Kamu hukuku (genel kamu hukuku) sosyal ve ekonomik haklar ve hakların bütünlüğü ilkesi. *Anasay Dergisi*, 1(2), 217-226.
- Council of Europe. (2011). *Details of Treaty No.210: Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatyenum=210>
- Çakır, S. (2001). Bir’in nostaljisinden kurtulmak. A. İlyasoğlu ve N. Akgökçe (Ed.), *Yerli bir feminizme doğru* (ss. 385-422). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Demirci, S. (2019). *CEDAW kriterleri üstünden Türkiye’deki cinsiyet rejimi: 2010 sonrası Türkiye analizi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirci, T. (2017). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ışığında Türkiye’de kadın hakları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Devreux, A. M. (2015). Aile. G. Acar-Savran, (Çev.), *Eleştirel feminizm sözlüğü* (ss. 33-38). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Doğan, R. (2016). Kadının şiddete karşı korunmasında devletin özen yükümlülüğü ve uluslararası standartlar. *Ankara Barosu Dergisi*, 74(2), 89-121.
- Düğmeci, F. ve Gürsel, E. (2019). Kadına yönelik aile içi şiddetin önlenmesi hususunda devletin yükümlülükleri ve sorumluluğu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(2), 843-873.
- Erden, G. ve Akdur, S. (2018). Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet ve kadın cinayetleri. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 2(3), ss. 128-139.
- Ertürk, Y. (2015). *Sınır tanımayan şiddet: Paradigma, politika ve pratikteki yönleriyle kadına şiddet olgusu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gazioğlu, E. (2013). Kadın cinayetleri: Kavramsallaştırma ve sorunlu yaklaşımlar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(30), s. 89-100.
- Gökkaya, V. B. (2018). *Toplumsal cinsiyet ve aile içinde kadına yönelik şiddet*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Gören, Z. (2016). Genel eşitlik ilkesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(3), 3279-3301.
- Gözler, K. (2003). *İdare hukuku (II. Cilt)*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Gözler, K. (2008). *İdare hukukuna giriş*. Bursa: Ekin Yayınevi.

- Gözler, K. (2020). *İngilizce karşılıklarıyla hukukun temel kavramları*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Gözübüyük, A. Ş. ve Tan, T. (2011). *İdare hukuku: Genel esaslar (I. Cilt)*. Bursa: Turhan Yayınları.
- Göztepe, E. (2011). Türkiye’de Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru hakkının (anayasa şikâyeti) 6216 sayılı kanun kapsamında değerlendirilmesi. *TBB Dergisi*, (95), 13-40.
- Günday, M. (2003). *İdare hukuku*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Hamdemir, B. (2018). *Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ka.Der. (2011). Kadın yurttaşın el kitabı. *Ka.Der.*, İstanbul.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (2022). *2021 yıllık veri raporu*. <http://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/3003/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2021-yillik-veri-raporu>
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırmacılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi. (1985, 14 Ekim). *Resmî Gazete*, (Sayı: 18898). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18898.pdf>
- Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi. (2012, 8 Mart). *Resmî Gazete*, (Sayı: 28227 (mükerrer)). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf>
- Kaya, S. (2021). *İdari sorumluluk bağlamında kamu görevlisinin kişisel kusuru*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Kergoat, D. (2015). Cinsiyete dayalı iş bölümü ve toplumsal cinsiyet ilişkileri. G. Acar-Savran (Çev.), *Eleştirel feminizm sözlüğü* (ss. 87-96). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Lamoureux, D. (2015). Kamusal/özel. G. Acar-Savran (Çev.), *Eleştirel feminizm sözlüğü* (ss. 215-219). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Mathieu, N. C. (2015). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet. G. Acar-Savran (Çev.), *Eleştirel feminizm sözlüğü* (ss. 76-86). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Moroğlu, N. (2012). Kadına yönelik şiddetin önlenmesi 6284 sayılı yasa ve İstanbul Sözleşmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (99), 357-380.
- Özer, E., Aydoğdu, H. İ., Kırıcı, G. S. ve Önal, G. (2016). Kadın cinayetleri-femisid kavramı. *Adli Tıp Bülteni*, 21(2), 14-15.
- Öztürk, N. K. (2015). *Anayasa ve Devlet: Temel kavramlar ve uygulamalar*. İzmir: Albi Yayınları.
- Peran, T. ve Gümüş, İ. (2017). Sosyal politika açısından vergi adaleti: Kuramsal bir tartışma. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(5), 184-191.
- Pinelo, A. L. (2015). *A theoretical approach to the concept of femicide/feminicide*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Utrecht Universiteit the Netherlands Media and Cultural Studies Department, Utrecht.
- Sarsıkoğlu, Ş. (2016). İdarenin mali sorumluluğu açısından zarar kavramı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 2389-2422.
- Taşdemir-Afşar, S. (2015). Türkiye’de şiddetin “kadın yüzü”. *Journal of Sociological Studies*, 52(2), 715-753.
- T.C. Anayasa Mahkemesi. (2021). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli)*. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları. https://www.anayasa.gov.tr/media/7465/gerekceli_anayasa_2021.pdf
- T.C. Anayasa Mahkemesi Genel Kurul. (2021, 12 Aralık). Başvuru No: 2017/32972, Karar Tarihi: 29.09.2021. *Resmî Gazete*, (Sayı: 31677). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/12/20211202-6.pdf>
- Tekçe, S. T. (2019). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İstanbul Sözleşmesi’nde kadına karşı şiddeti önleme mekanizmaları ve Türkiye*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- UN Women. (1992). *General Recommendation No. 19 (Eleventh Session): Violence Against Women*. <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm#recom19>
- Uslu, S. (2019). *İdarenin kusursuz sorumluluk hallerinden birisi olarak kamu kullfetleri karşısında eşitlik ilkesi ve hukuki niteliği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Ünlü, T. (2009). *Eşitlik ilkesi ve pozitif ayrımcılık*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.